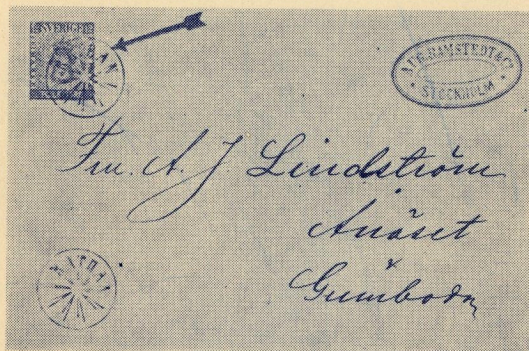

SVERIGES FILATELIST-FÖRENING

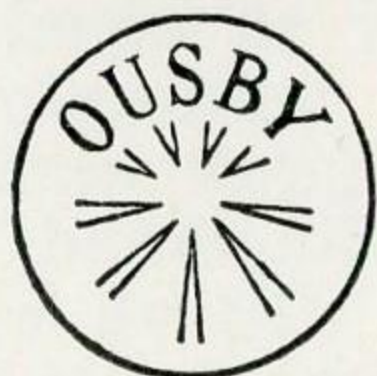
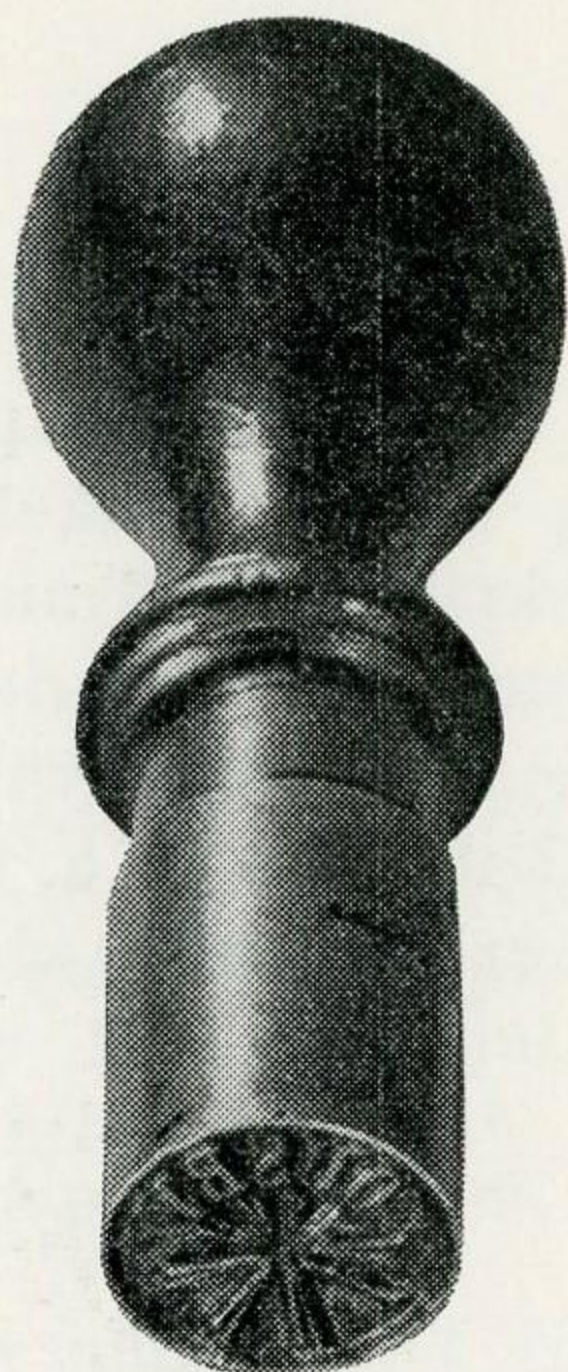

STRÅLSTÄMPLARNAS HISTORIA

AV CURT HAIJ

SFF:s FICKBIBLIOTEK N:r 2

SVERIGES
FILATELIST-FÖRENING

Strålstämplarnas historia

AV CURT HAIJ

FÖRORD

Denna studie över strålstämplarna utgör en sammanställning av en artikelserie i Svensk Filatelistisk Tidskrift, införd under första halvåret 1956. Korrigering av en del smärre felaktigheter har företagits och såväl text som bildmaterial har utökats med bl. a. några brev med strålstämplor som belyser stämplarnas olika användning.

Stockholm i nov. 1956

Författaren

Strålstämplarnas historia

— Deras förhistoria, tillkomst och användning —

Redan på 1910-talet vaknade i Sverige filatelisternas intresse för de svenska poststämplarna. Långt tidigare, redan på 1880-talet hade professor Astley Levin börjat intressera sig för och studera de svenska poststämplarna men var under flera decennier praktiskt taget ensam om detta intresse.

Första gången man i SFT finner något om de svenska stämplarna är år 1914, då Levin på grund av förfrågningar till redaktionen i en kort artikel lämnar uppgifter om de stämplor som av Levin benämndes strålstämplor. I påföljande nummer av SFT lämnar en annan samlare kompletterade uppgifter, varigenom de 13 stämplor som Levin kände till utökades till summa 23. År 1926 uppger Levin i SFT de kända strålstämplarnas antal till 39.

När SFF:s första stämpelhandbok, utarbetad av överstelöjtnant Herman Schultz-Steinheil, utkom år 1938 hade de kända strålstämplarnas antal kommit upp till 66. De upplysningar om strålstämplarnas användning och förekomst, som här lämnades, blev sedan avsevärt kompletterade genom den kände stämpelsamlarens, apotekare Axel Wigforss', föredrag och artikel i SFT år 1945.

I samband med utarbetandet av SFF:s nya stämpelhandbok, som utkom 1952, hade jag nöjet att på min lott bl. a. få behandlingen av strålstämplarna. Vid denna tidpunkt var 70 strålstämplarna kända, men tack vare handlingar i postverkets arkiv kunde då fastslås, att ytterligare 2 poststationer försetts med strålstämplarna. Av de arkivhandlingar som jag då fick ta del av existerade emellertid endast årgångarna 1865, 1868—71, som kunde vara av intresse för studiet av stämplarna ifråga. I dessa årgångar bekräftades dessutom befintligheten av ett flertal redan kända strålstämplarna.

Oklarheten i generalpoststyrelsens instruktioner angående strålstämplarnas användning gör det svårt att med säkerhet fastställa vilka postanstalter som tilldelades strålstämplarna.

Senare eferforskningar i postverkets arkiv under 1955 har gett mig ett betydligt rikare material än tidigare, och detta har gett anledning till ett försök att skriva strålstämplarnas historia.

Strålstämplarnas utseende

De stämplarna som av professor Levin kallades strålstämplarna har cirkulär ram, inom vilken i groteskstil postanstaltens namn angetts. Stämpeln saknar datum och årtal, och utrymmet under och innanför namnet är utfyllt av strålpar, riktade radiellt från stämpelns centrum och lämnade ett cirkulärt tomrum med 2—6 mm diameter i centrum.

Strålstämplarna voro i bruk under åren 1863—69 vid några av de fr. o. m. år 1861 inrättade s. k. poststationerna. Den cirkulära ramen har en diameter som för olika stämplarna varierar mellan 20,5—21,5 mm. Strålparens antal varierar från 7 till 11. De stämplarna från vilka stämpelavtryck är kända fördelar sig i avseende på antal strålpar under åren 1863—68 enligt nedanstående:

År	Antal strålpar					
	7	8	9	10	11	
1863	1	4	11	5	—	
1864	—	—	—	—	—	
1865	—	1	5	—	—	
1866	1	—	13	9	1	
1867	—	1	14	—	—	
1868	—	—	3	—	—	
	S:a	2	6	46	14	1

Av denna uppställning framgår att under det första året antalet strålpar varierar rätt avsevärt och att övervägande antalet av strålstämplarna utfördes med 9 strålpar.

Förhistorien till strålstämplarna

Ursprungligen var alla postanstalter av ett slag, postkontor. År 1849 inrättades en ny klass av postanstalter, posexpeditioner, på vissa orter. Skillnaden mellan postkontor och postexpedition var endast den att tjänstgöringstiden vid postexpeditionen var kortare och således för postverket kunde skötas till en lägre kostnad.

Genom postreformen och frimärkets införande 1855 underlättades postutväxlingen avsevärt. Snart gjorde sig i samband med postförbindelsernas utökning behov av postutväxling märkbar även på mindre orter. De på olika orter utplacerade brevlådorna visade sig ej bli utnyttjade av allmänheten i den utsträckning man väntat, varför postverket år 1860 beslöt inrätta ett nytt slag av postanstalter, s. k. poststationer, vilka skulle utgöra ett slags filialkontor till närmast liggande postkontor eller postexpedition, vilka båda slag med ett gemensamt namn benämnas fullständiga postanstalter.

Dessa poststationer, av vilka de första öppnades i början av år 1861, skilde sig huvudsakligen från de fullständiga postanstalterna däriigenom, att de ej utväxlade s. k. öppet rekommenderade brev.

På de platser där poststationer upprättades hade förut s. k. postuppsyningsmän, utsedda av ordsbefolkningen, mot en mindre betalning mottagit och utlämnat brev men hade ej någon portouppbörd och och tilläts ej heller att på postverkets ansvar motta eller utlämna värdebrev. Under åren 1861—65 förvandlades emellertid samtliga postuppsyningsmannaplatser till poststationer.

Beslutet om inrättandet av poststationer kungjordes genom postverkets cirkulär av den 4 oktober 1860. I den första instruktionen för poststationsföreståndare stadgades bl.a.:

§ 9, mom. 3: "De bref, som derur (dvs. brevlådan) upphämtas, liksom de hvilka blifvit å stationen direkte inlemnade eller med post dit ankommit för att på samma sätt fortskaffas, skola af stationsföreståndaren fördelas på följande sätt: a) bref till den postanstalt, dit posten direkte insänds, b) bref till andra inrikes orter, c) bref till utlandet, som äro frankerade, d) bref dito ofrankerade."

§ 9, mom 4: "Derefter skola samtliga portor eller fribrefven i förestående ordning uppföras dels uti en s. k. kontrabok, hvilken till ömsesidig upplysning och kontroll bör föras emellan poststationen och hvar och en postanstalt, med hvilken stationen står i omedelbar förbindelse, dels ock i en särskild enligt meddeladt formulär upprättad förteckning, hvilka alltid skall vara med kontraboken fullt överensstämmande samt af stationsföreståndaren underskrifven."

§ 9, mom 5: "Slutligen sammanbindas breffven till bundtar af lämplig storlek och inläggas jemte förteckningen i en linnepåse, hvar efter denna sammanknytes, med stationens sigill förseglas och inneslutes i den särskilda väska, som är afsedd för postförsändelser mellan stationen och det angränsande postkontor eller den postexpedition, dit posten skall fortskaffas."

§ 11, mom 1: "Förutom de i § 9 omförmälde

kontraböcker och förteckningar föres å poststationen icke någon särskild räkenskap för de bref, som af densamma expedieras, utan böra alla derifrån afgående bref intagas i protokollene och räkenskaperne för det angränsande postkontor eller postexpedition, dit densamma af poststationen direkte aflemnas, samt behandlas såsom vore de å samma postkontor eller postexpedition inlemnade."

§ 11, mom 2: "Till följd häraf blifva också de breffven åsatta frimärken först å nämnda postkontor eller postexpedition makulerade."

§ 11, mom 3: "Frimärken åter, hvilka äro åsatta sådana bref, som direkte utvexlas mellan tvenne poststationer, makuleras af afsändande poststationen sålunda, att märket med bläck överkorsas samt å detsamma med siffror anbringas afgångsdagens och månadens ordningsnummer (2/10, 3/11 o. s. v.)."

Enligt K. G. Pst:s protokoll av den 7 jan. 1861 fick Postinspektören i Stockholms län i uppdrag att för poststationernas räkning tillställa de postkontor och postexpeditioner under vilka de hörde, nödiga skyltar och brevlådor samt brevvåg med tillhörande vikter och sigill. De två sistnämnda artiklarna tilldelades dock ej poststationer belägna på orter där postuppsyningsman tidigare varit anställd och således redan hade erhållit dylika.

Postbefordran i brevlåda anordnades 1856 med "ångvagnstrainerna" på linjen Malmö—Lund och följande år linjen Örebro—Nora. På Västra Stambanan inrättades en "ambulatorisk postexpedition" f. o. m. 1. 12. 1859 på sträckan Göteborg—Töreboda, som då var öppnad för trafik.

Den 30 maj 1862 avlät K. G. Pst:en en skrivelse till postkontoret i Göteborg med följande lydelse:

"Sedan K. G. Pst:en under den 14 oktober sista år föreskrifvit att jernvägspostexpeditörerne å Västra Stambanan borde medelst stämpling makulera portofrimärkena, åsatta sådane under bantåg uphemtade bref, som

icke skulle af annat postkontor å vägen behandlas, så har K. G. Pst:en uppå postdirektörens vid Götheborgs postkontors afvdelning för afgående poster i ämnet aflätne framställning samt till vinnande af ytterligare kontroll äfven som närmare upplysning om brefs befordringssätt, härmed velat förordna, "att alla med frimärken försedda bref hvilka af bemälda jernvägspostexpeditör utur breflåda uphemtas samt äro ställda till postanstalt vid jernvägen, eller böra öfver sådan postanstalt transitera, skola, innan de från jernvägskupén aflemnas, vara försedda med makuleringsstämpel, samt att det åligger den postanstalt, hvilken dessa bref emottager, att ehvad de där qvarstanna eller skola blifva vidarebefordrade jemväl med postanstaltens stämpel samma bref förse."

Vid denna tidpunkt var någon självständig postkupéexpedition ej inrättad å Västra Stambanan, varför med makuleringsstämpel i den citerade skrivelsen måste avses den vanliga stämpeln som användes vid Göteborgs postkontor. Troligen tillämpades inte det rekommenderade makuleringsförfarandet förrän efter den 14 november, då Göteborgs postkontor erhöll 2 brevstämplor med inskriptionen WEST-ST-BANAN jämte datum och årtal inom cirkulär ram.

Anledningen till skrivelsen var att postdirektören vid Göteborgs postkontors avdelning för avgående post begärt förslag till ökad kontroll och närmare upplysning om befordringssättet för brev till och från poststationerna vid Västra Stambanan. Skrivelsen tillställdes även postkontoren i Skövde, Falköping och Alingsås samt postexpeditionen i Töreboda.

Den 23 aug. beslöt K. G. Pst:en att posten till utlandet, som gick över Malmö, så snart den tyska järnvägslinjen Stralsund—Angermünde blev klar, skulle dirigeras över Ystad i stället för Malmö när arbetet med Södra Stambanan fortskridit så långt att förbindelse med Ystad lätt kunde ordnas. Den privata järnvägen Eslöv—Ystad kom därför att ur postbe-

fordringssynpunkt bli av stor betydelse för postförbindelserna med kontinenten. Den på Södra Stambanan senare inrättade postkupén medföljde från Eslöv tågen till Ystad innan en självständig postkupéexpedition den 1 juni 1868 inrättades å linjen Eslöv—Ystad.

Den 15 sept. tog K. G. Pst:en i en skrivelse till chefen för Statens Järnvägar upp frågan om turerna på de delar av Södra Stambanan, som då trafikerades, med hänsyn till samtrafiken med Västra Stambanan och postbefordran. En ny skrivelse avläts den 6 okt. med anhållan om att postbefordran å linjerna Hallsberg—Örebro och Södra Stambanan endast skulle äga rum i postlåda åtföljd av postiljon, åtminstone vad Södra Stambanan beträffade.

Den 13 okt. 1862 fick Postinspektionen i Göteborg ett förhandsmeddelande om att postkupén f. o. m. den 1 nov. kommer att framföras på hela Västra Stambanan, Stockholm—Hallsberg—Göteborg, vilken kort förut blivit klar för trafik.

I postverkets cirkulär nr 51 av den 23 okt. 1862 bekräftades detta jämte tillkännagivande att samtrafik från 1 nov. kommer att äga rum med linjerna Falköping—Mullsjö och Hallsberg—Örebro.

Ett nytt cirkulär utsändes den 27 okt. samma år angående poststationerna i vilket föreskrevs:

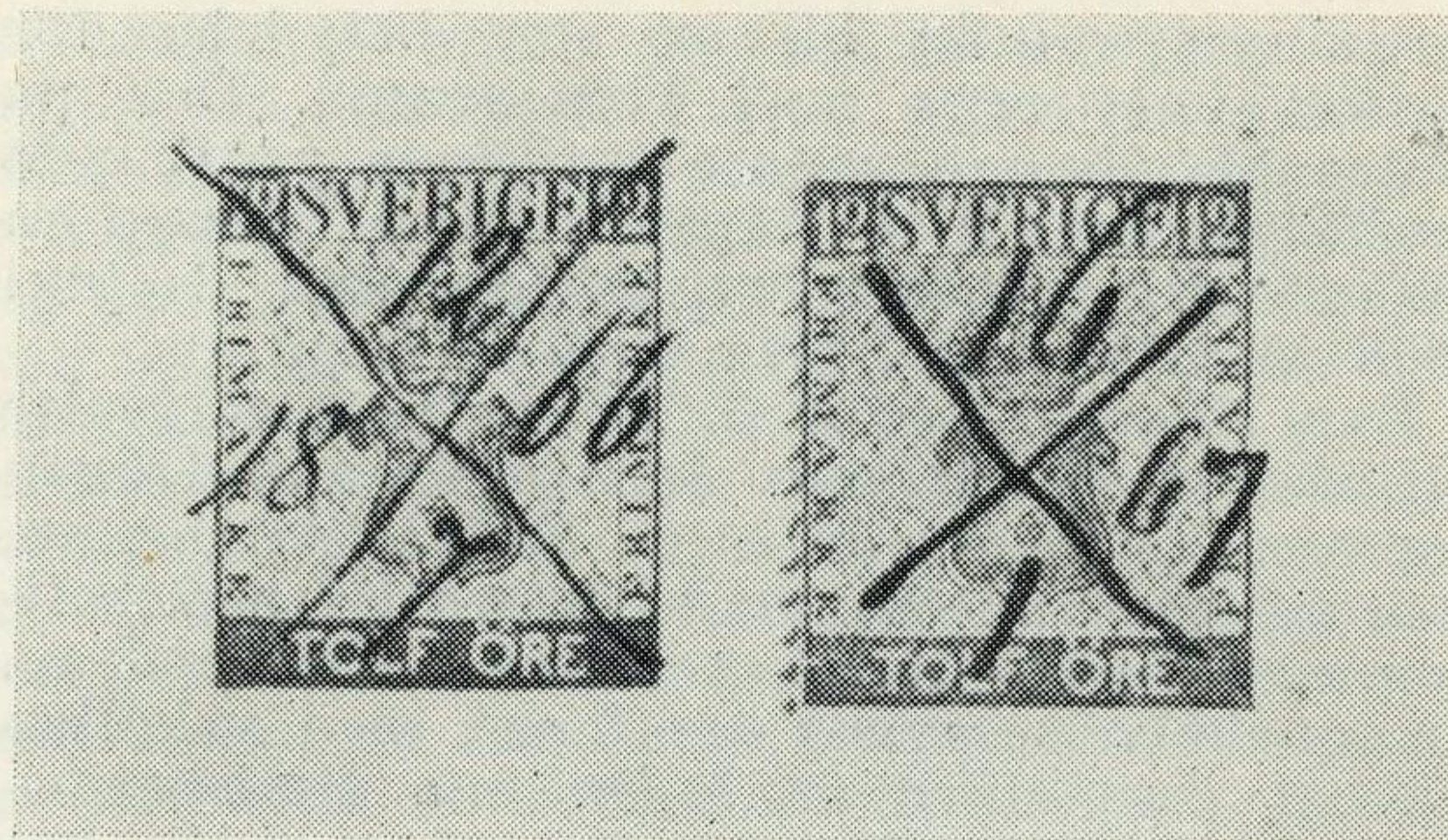
"Med anledning av den omreglering af en del poster, som blifvit en följd av Södra Jernvägsstambanans vunna utsträckning till Elmhult, kommer från mediet af nästinstundande november månad, nuvarande poststationen i Marklunda att indragas, hvaremot, samtidigt härmed, öppnas nya poststationer vid de två jernvägsstationerna Hästveda och Ousby,

Hästveda lyder under Hesseholm ppx

Ousby lyder under Elmhult ppx

Båda poststationerna utvexla post med vardera ppx."

Eftersom postexpeditionen på Västra Stambanan endast medföljde snälltågen, utsändes

Ovan visas frimärken med bläckmakulering utförd enligt de föreskrifter som fastställdes i cirkulär nr 70.

cirkulär nr 58 den 30 okt. av följande lydelse:

”Tills vidare tills fullständigare postbefordran å jernvägen Stockholm—Göteborg kan ega rum, sker postbefordran med ordinarie bantåg för de postanstalter där snälltågen ej stanna, såsom Björnlunda, Moholm och Sörby. I undantagsfall kan ordinarie bantåg användas för postbefordran från andra postanstalter om posten ej hann med snälltågen.”

Enligt cirkulär nr 70 av den 27 nov. 1862 uphävdes tillåtelsen i enlighet med cirkuläret den 14 mars 1861 ”att såsom lösbrev behandla brev som vexlas direkte emellan två poststationer utan att passera något postkontor eller någon postexpedition.”

”Der sådana bref (d. v. s. som utvexlas direkte mellan två poststationer, utan att passera något postkontor eller postexpedition) förekomma, skola, om desamma befordras i jernvägspostkupé, de å brefven anbragta frimärkena makuleras av resepostexpeditören, hvaremot i annat fall makuleringen skall af den poststationsföreståndare, som afsänder brefven, verkställas *tills vidare* på det sätt att frimärkena med bläck öfverkorsas samt å desamma med siffror anbringas afgangsdagen

och månadens ordningsnummer (den 12 februari betecknas 12/2, den 6 juni 6/6 o. s. v.)”

Tanken på att tilldela poststationer stämpelar av något slag synes nu vara väckt, eftersom man i det senaste cirkuläret anger att makulering av frimärken *tills vidare* skulle ske genom överkorsning med bläck.

De flesta av de hittills inrättade poststationerna var belägna vid postdilignslinjerna och endast ett fåtal i närheten eller vid järnvägslinjerna. I och med Västra Stambanans fullbordan blev det aktuellt att inrätta poststationer vid samtliga stationer. En skrivelse hade avlåtits den 24 oktober till Chefen för Statens Järnvägar med anhållan om att järnvägstjänstemän, i första hand stationsinspektorer, skulle få anlitas som poststationsföreståndare. Ett jakande svar erhöles den 17 nov. varefter undan för undan poststationsföreståndare anställdes.

I och med att samarbetet mellan Postverket och Statens Järnvägar kommit till stånd, fördes även förhandlingar med de enskilda järnvägarna om postbefordran. Postverket kunde redan i cirkulär 71 av den 27 nov. 1862 meddela, att postbefordran börjat äga rum

å linjen Malmö—Elmhult (S. Stambanan)

å Köping—Hults järnväg; linjen Örebro—

Arboga

linjen Örebro—Nora

linjen Nora—Arboga

å Gefle—Dala järnväg; linjen Gefle—Falun

Ett utförligt reglemente för postbefordran å järnväg utarbetades, vilka tillkännagavs i Postens cirkulär nr 2 av den 26 jan. 1863 där bl. a. meddelades:

”F. o. m. den 16 febr. befordras posten å W. St.banan medelst särskilda postkupéer för vardera å linierne Stockholm—Halsberg och Halsberg—Göteborg hvilka kupéer emellertid blifva fullständiga postanstalter och benämnas, den förra ppx å WSB nr 1 och den senare ppx å WSB Nr 2.

...å öfrige linier af Statens Jernvägar Malmö—Elmhult, Mullsjö—Falköping och Hals-

berg—Örebro, äfvensom å den enskildt bolag tillhöriga Örebro—Arbogabanan kommer tills vidare posten att fortskaffas uti särskildt afstängdt rum å någon af vagnarna eller uti en tåget medföljande låda. (De bantåg som föra post, åtföljas af en postiljon, hvilken aflemnar de till hvar särskild postanstalt adresserade försändelser . . .

Bland poststationerne vid förenämnda jernvägar skola

under pk i Malmö lyda de vid södra stambanan, Åkarp, Örtofta, Eslöf, Stehag, Sösdala, Hästveda och Ousby.

under ppx i Mullsjö de å linjen Mullsjö—Falköping, Sandhem, Wartofta och Falköping—Ranten samt

under pk i Örebro såväl de å linjen Halsberg—Örebro, Kumla, Mosås som äfven de poststationer, Dylta, Frövi och Fellingsbro vilka också vid bemälda tid komma att öppnas å Örebro—Arbogabanan.

Postförsändelser, hvilka skola från pk, ppx eller pst (poststation) fortskaffas till postanstalt vid *samma* linie, derå postkupé ej framgår, inneslutas åtföljde af behörig brefförteckning i paket, adresseradt direkte till postanstalten, hvilket af postiljonen aflemnas, så snart han dit anländer.

Sålunda om t. ex. bland försändelserna från Hästveda förekomma brev till Sösdala, Höör, Eslöf, Lund och Åkarp, inläggas dessa i särskilda omslag till hvardera af nämnda orter, utan att brefven till Eslöf komma att på något sätt postbehandlas i Höör eller de till Åkarp i Lund o. s. v.

Derimot böra från samtliga öfrige pk och ppx i Riket bref till poststationerne vid *nu ifrågavarande* linier karteras och paketeras på pk eller ppx vid jernvägen. . . .

. . . Vid linier å hvilka postkupé ej framgår skola derjemte postkontoren och postexpeditionerne makulera frimärkena å alla bref, som till dem ankomma från poststationer vid samma linie."

De föreskrifter som förut gällt för tidigare inrättade poststationer vid järnvägar upphäves i och med detta cirkulär.

Som bilagor till cirkuläret följde följande 3 instruktioner för:

1. Postbefordran i jernvägspostkupé.
2. Tjänstgöringen å poststation vid jernvägslinie derå posten befordras i särskild postkupé.
3. Tjänstgöringen å poststation vid jernvägs-linier, derå post befordras i afstängt rum och åtföljes av särskild postiljon.

I instruktion 1 föreskrives bl. a.:

§ 1: "Postkupé å jernbana är att anse såsom sjelfständig postanstalt, hvilken, med vissa inskränkningar, har enahanda åligganden som en vanlig postexpedition och benämnes efter den jernbanelinie hvarå kupén framgår."

§ 3 mom. 1: "Postexpeditionen i kupé är ej afsedd att omedelbart af allmänheten emottaga eller till densamma utlemna postförsändelser."

§ 3, mom. 2: "För att i sådant afseende betjena allmänheten, är å linie, der postkupé framgår, vid de jernvägsstationer hvarest icke finnes pk eller ppx, inrättade poststationer, hvilka i allmänhet och der ej särskildt annorlunda blifvit förordnad, förestås af stationsinspektör, stationsmästare eller annan jernvägstjensteman på stället."

§ 4: "Samtliga dessa stationer lyda under postkupéexpeditionen, hvilken meddelar dem alla sådana upplysningar, som anses nödiga för behörigt bestridande af dem åliggande göromål."

§ 5: "Postkupén mottager från dessa poststationer till befordran orekommenderade portobref till in- och utrikes orter. . . ."

§ 6, mom. 1: "Alla dessa bref liksom äfven de, hvilka uphemtas ur breflådorna — — — behandlas såsom inlemnade i postkupéexpeditionen."

§ 7 mom. 1: "Bland förenämnda bref skola alla de, som äro ställda till inrikes orter, af postkupén tagas till uppbörd och förses med

kupéns datumstämpel, liksom der böra makuleras de brefven åsatta frimärkena” — — —

§ 16, mom. 1: ”Äfvensom skola genom kupén poststation tillställas:

Skylt utvisande att postanstalt finns på stället;

Brefvåg med tillhörande vigter;
Sigill;”

I instruktion 2 föreskrives bl. a.:

§ 1: ”Poststation af förenämnda beskaffenhet lyder under postkupéexpeditionen af hvilken stationsföreståndaren har att erhålla alla sådana upplysningar,

som kunna var erforderliga för behörigt bestridande av de honom åliggande göromål.”

§ 15: ”Stationsföreståndare har att från postkupén, mot redovisning, utbekomma:

...dels portofrimärken till så stort belopp, som motsvarar ett kvartalsarvode, hvilka frimärken böra av honom till salu hållas.”

I instruktion 3 för poststationer vid järnvägslinjer där posten befordrades i avstängt rum och åtföljdes av särskild postiljon stadgades bl. a.:

§ 1 ”Poststation af förenämnda beskaffenhet lyder under det postkontor eller den postexpedition vid någondera af banans ändpunkter, hvarifrån den posttågen medföljande postiljon utgår.”

§ 6, mom. 1: ”Bland de sålunda dels direkta å stationen inlemnade, dels ur breflådan upphemtade bref skola af stationsföreståndaren särskiljas a) alla sådana, som äro adresserade till någon af de invid samma järnvägslinie varande postkontor, postexpeditioner samt b) ...”

§ 6, mom. 2: ”De under litt. a) omförmälda försändelser inneslutas af stationsföreståndaren i förseglade paket till de särskilda postanstalter å linien, till hvilka de äro adresserade.”

§ 6, mom. 5: ”Samtliga förenämnda paketer öfverlämnas till den posttåget åtföljande pos-

tiljon, för att genom honom tillställas vederbörande postanstalter å linien.”

§ 9, mom. 1: ”Å bref, som till stationen ankomma från annan poststation vid linien och således ej blifvit å postkontor eller postexpedition behandlade, skola innan brefven utlemnas, af ankomststationen, *frimärkena makuleras medelst anbringande å desamma, i trycksvärta, af namnstämpel.*”

§ 9, mom. 3: ”Deremot böra å poststationerne icke makuleras frimärken å sådane bref, som aflemnas till befordran genom järnvägen.”

§ 17, mom. 1: ”Äfvenså skola genom det postkontor eller den postexpedition, hvarunder stationen lyder, densamma tillställas skylt, brefvåg med vigter, sigill, *för frimärksmakuleringen erforderlig stämpel med stämpelbollar.*”

I cirkuläret av den 26. 1. 1863 göres en klar åtskillnad mellan två slag av poststationer. Det ena slaget är sådana som är belägna vid järnvägslinje med postkupéexpedition, vid denna tidpunkt endast förekommande på Västra Stambanan. Det andra slaget är sådana vid järnvägslinje, där posten åtföljs av postiljon och befordras i avstängt rum eller i en tåget medföljande låda. Av instruktion 1 angående postbefordran i järnvägskupé nämnes ej stämpel bland de effekter som skulle tillställas poststationerna av det första slaget. Ej heller nämns i instruktion 2, gällande för dessa poststationer, att stämpel skulle ingå i deras utrustning. I instruktion 3 däremot, gällande poststationer av det andra slaget, föreskrevs i § 9 mom. 1 att innan breven utlämnades av ankomststationen skulle de åsatta *frimärkena makuleras medelst anbringande å desamma, i trycksvärta, av namnstämpel.* I § 17 mom. 1 nämnes också att poststationerna bl. a. skulle tillställas *för frimärksmakuleringen erforderlig stämpel med stämpelbollar.*

Den här nämnda stämpeln var just av den typ som Professor Levin på sin tid kallade

strålstämpel och som än idag har denna benämning.

Trots ivrigt letande i postverkets arkiv har det inte lyckats mig att finna några handlingar, där strålstämpelns karakteristiska utseende berörs.

I K. G. Pst:s s. k. Registratur ingår förutom avskrifter av viktigare utgående skrivelser och beslut även de handskrivna cirkulären, som i plenum föredrogs för generaldirektören för godkännande före tryckning. Beträffande instruktion 3 som medföljde cirkuläret av den 26 januari 1863 föreligger dock en egendomlighet, som är värd att nämnas. En jämförelse mellan den handskrivna texten och den tryckta instruktionen ger vid handen, att fullständig överenskommelse råder utom i § 9 mom. 1. Där står nämligen i det handskrivna arkivexemplaret, "...i trycksvärta, af *namn- och datumstämpel*" men i den tryckta instruktionen, "...i trycksvärta af *namnstämpel*". Strålstämplarna är just en namnstämpel till skillnad från de stämplarna som vid tidpunkten ifråga var i bruk på postkontor och postexpeditioner, vilka var både namn- och datumstämplarna.

Eftersom poststationens stämpel enligt instruktionen endast var avsedd för sådana brev som *ankom* från annan poststation vid samma järnvägslinje, var strålstämpeln till karaktären endast en ankomststämpel, varför datumangivelse var av ringa värde. Stämpelns användning begränsades dessutom till visst slag av brev.

Man kan därför anta, att förhindrande av missbruk av stämpeln och skillnaden mellan fullständiga postanstalter och poststationer var anledningen till att de sistnämnda fick namnstämplarna. Utrymmet för årtal och datum utfylldes med strålpär för att ge stämpeln ett mera tilltalande utseende. I övrigt är strålstämplarna både vad ram och bokstavsstil beträffar i överensstämmelse med de cirkulära stämplarna som användes vid de fullständiga postanstalterna.

Vilka poststationer tilldelades strålstämplarna?

Oklarhet har länge rått om vilka poststationer som egentligen erhöll strålstämplarna. Av de kända strålstämplarna finns det ett 10-tal som enligt strikt tolkning av cirkulär och instruktioner ej borde ha tilldelats ifrågavarande poststationer. Tillkomsten av dessa kan emellertid förklaras utan att vantolka innebörden i de givna föreskrifterna.

För att lättare förklara de avvikelser från de ursprungliga föreskrifterna av den 26 januari i avseende på tilldelning av strålstämplarna har den förut visade kartan upprättats. Den visar vid vilka järnvägar, landsvägs- och ångbåtslinjer de ifrågavarande poststationerna var belägna.

Den avdelning inom postverket som handlade ärenden om stämplarna var Allmänna Persedelförrådet. Persedelförrådets handlingar från 1860-talet är tyvärr i stort sett utrensade och förstörda. Lyckligtvis finns emellertid bevarade två slag av handlingar, benämnda "Annotationer å diverse beställningar å posteffekter" från åren 1865 och 1868—69 samt "Allmänna Persedelförrådets Räkenskap" från åren 1862—69. Den sistnämnda serien av handlingar som täcker hela strålstämpeltiden utgör förteckning över från varje pk och ppx rekvirerad och returnerad materiel. För varje rekvisition anges både rekvisitionsdatum och utlämningsdatum. Ett studium av dessa handlingar ger svaret på frågan vilka poststationer som tilldelades strålstämplarna och även vid vilken tid resp. stämpel utlämnades.

Alla stämplarna som rekvirerades genom persedelförrådet beställdes från fall till fall hos någon leverantör. I slutet av 1850-talet anlätade persedelförrådet en firma Salmsson här för. Huruvida samma leverantör även anlätades under strålstämpeltiden 1863—68 har ej kunnat konstateras. Leveranstiderna på den tiden var mycket korta. Som regel levererades

stämplarna 1—3 dagar efter rekvisitionsdagen, sällan dröjde leveransen över en vecka.

Att strålstämplarna ställde till en hel del bryderi framgår av det faktum, att de första som rekvirerades den 5 febr. 1863 ej levererades förrän den 1 mars. Troligen förorsakades dröjsmålet av att man hade svårt att bestämma sig för stämplarnas utseende. Redan nästa rekvisition av den 4 mars tog endast 2 dagar att leverera.

Strålstämplarna utlämnades från persedelförrådet successivt fr. o. m. den 1 mars 1863 t. o. m. den 26 juni 1868, då den sista levererades. Sammanlagt utlämnades 80 st. strålstämpel, varav dock endast 78 kunnat spåras i persedelförrådets räkenskaper. Av övriga två, Hofva och Sörby är stämpelavtryck emellertid kända.

Följande tablå visar de olika strålstämplarna. Datum inom parentes anger rekvisitionsdagen, den efterföljande, leveransdagen.

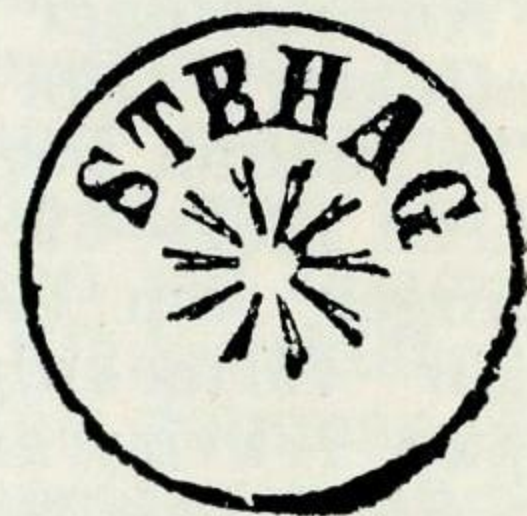
1863 →

ÅKARP

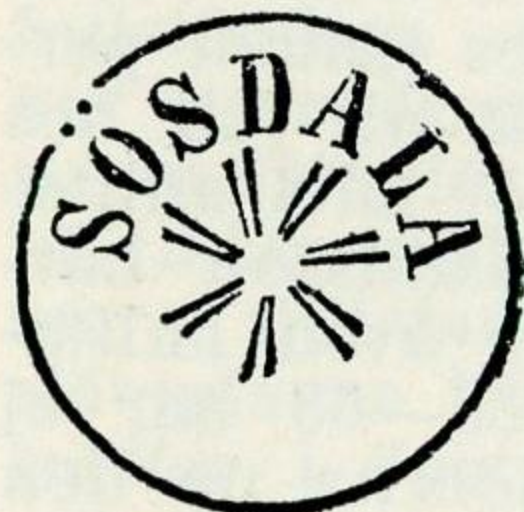
(5/2) 1/3

ESLÖF

(5/2) 1/3

(5/2) 1/3

(5/2) 1/3

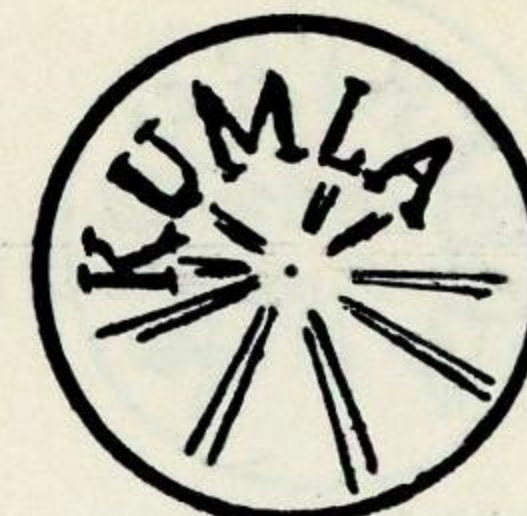
(4/3) 6/3

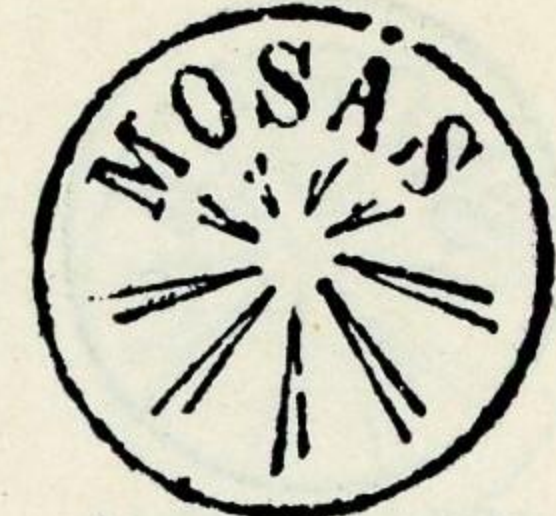
(4/3) 6/3

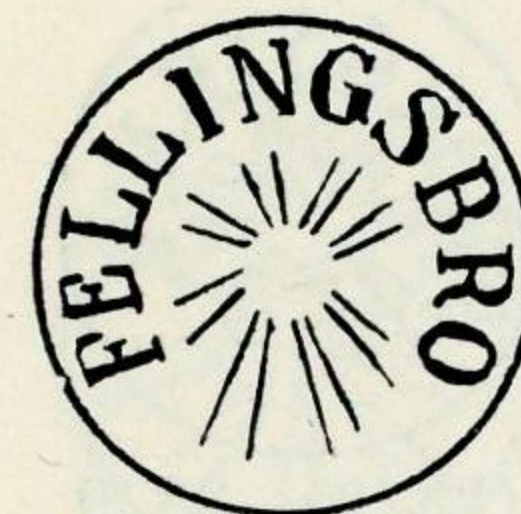
(4/3) 6/3

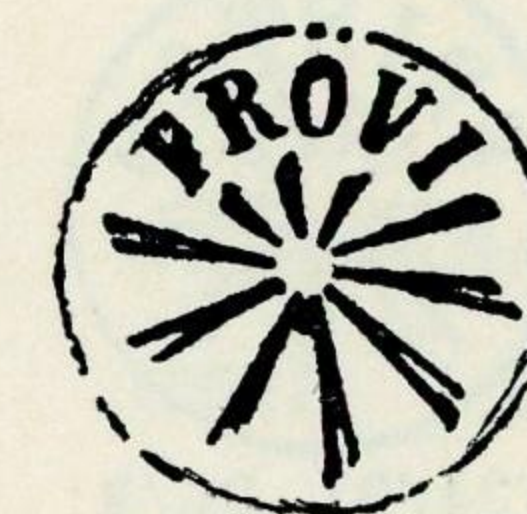
(11/3) 12/3

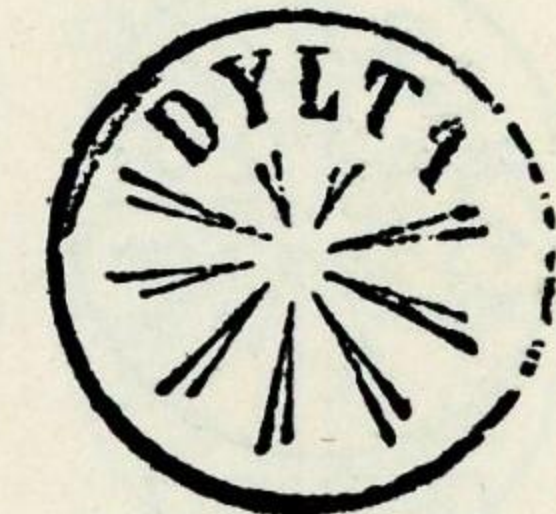
(11/3) 12/3

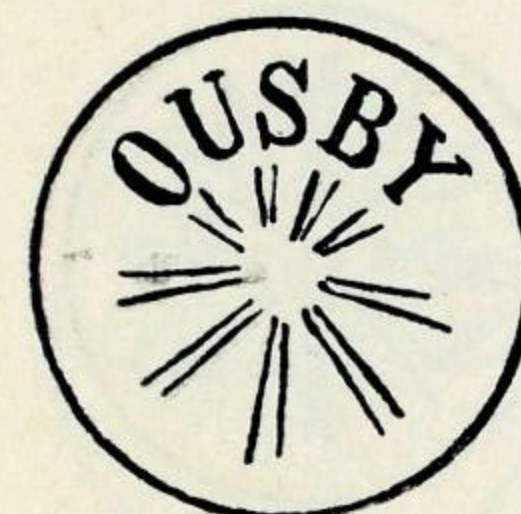
(11/3) 12/3

(11/3) 12/3

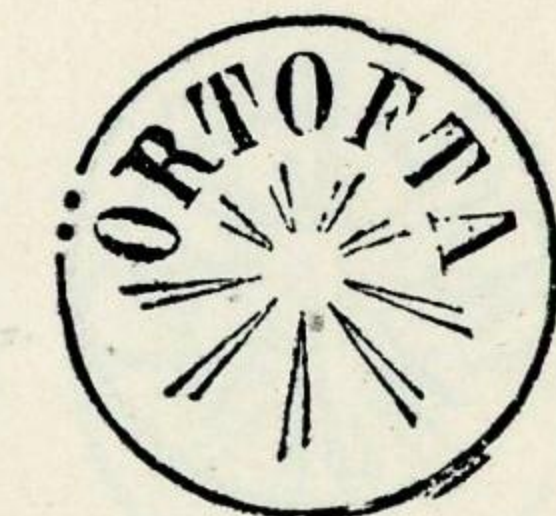
(11/3) 12/3

(8/4) 12/4

HÄSTVEDA

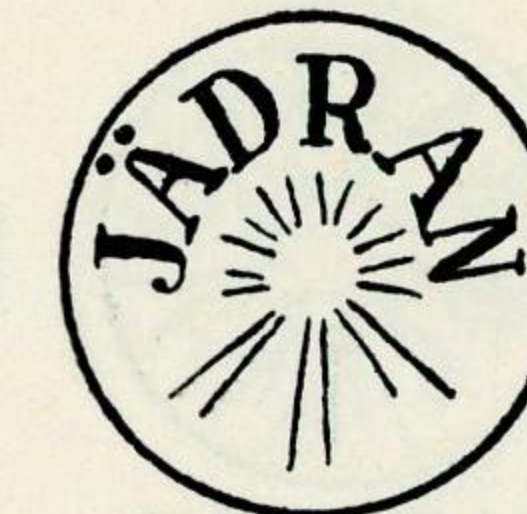
(8/4) 12/4

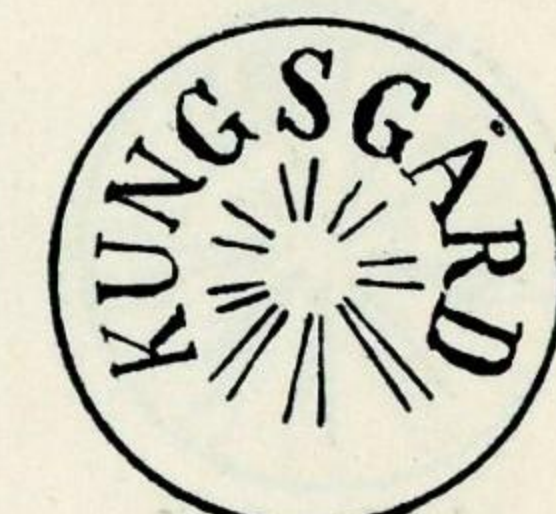
(8/4) 12/4

BÄCK

(22/4) 29/4

(22/4) 29/4

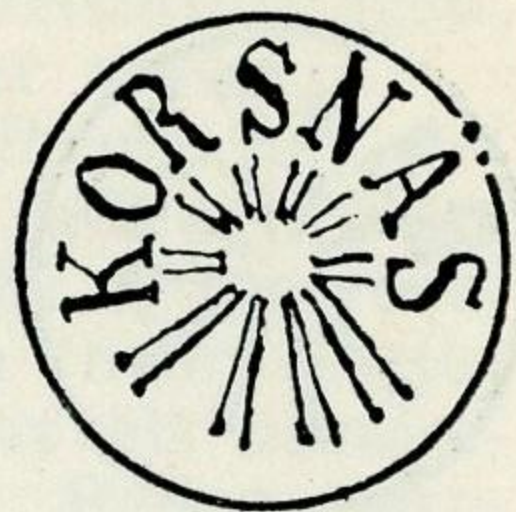
(22/4) 29/4

(22/4) 29/4

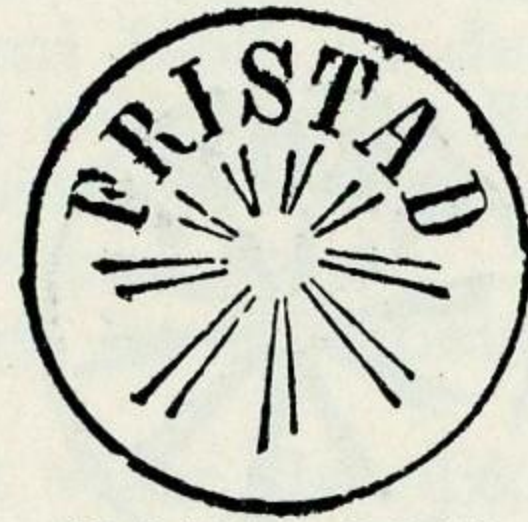
(22/4) 29/4

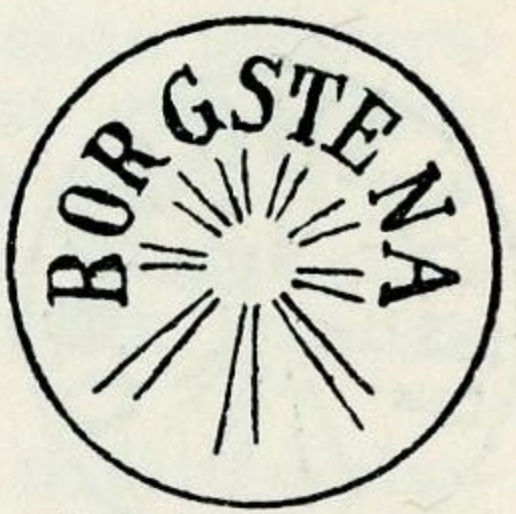
(22/4) 29/4

(2/7) 3/7

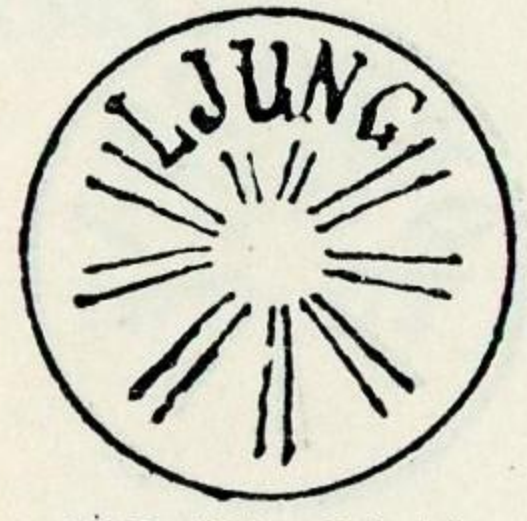

(24/9) 26/9

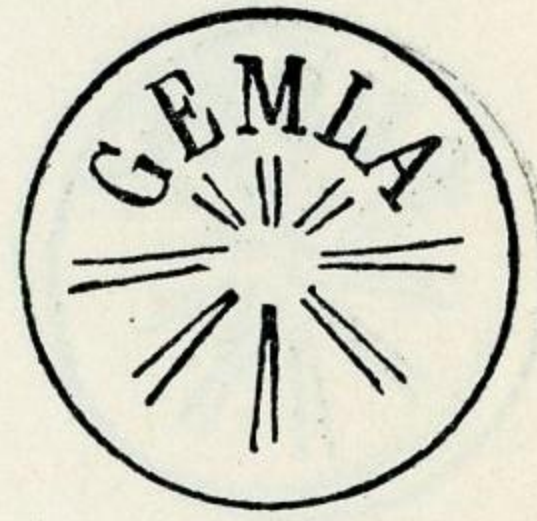
(28/9) 28/9

1865 →

(29/9) 30/9

HABO
(16/11) 18/11

(1/7) 3/7

(1/7) 3/7

(4/7) 13/7

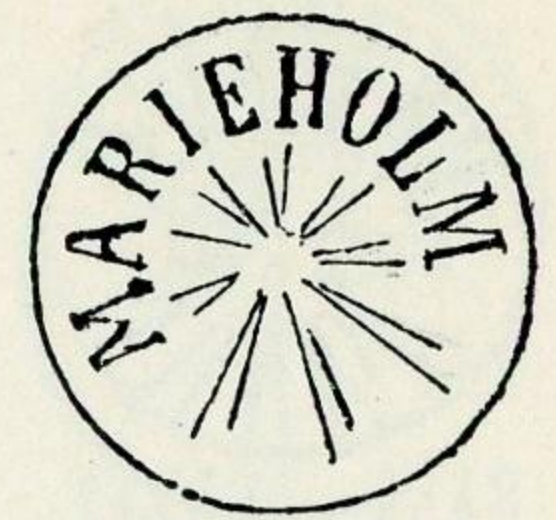
(29/7) 31/7

ÖNNESTAD

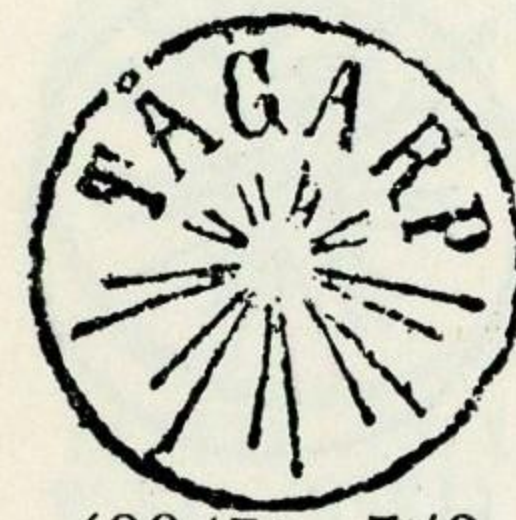
(29/7) 31/7

BILLEBERGA

(28/7) 1/8

(28/7) 1/8

(29/7) 7/8

WALLÄKRA

(29/7) 7/8

1866 →

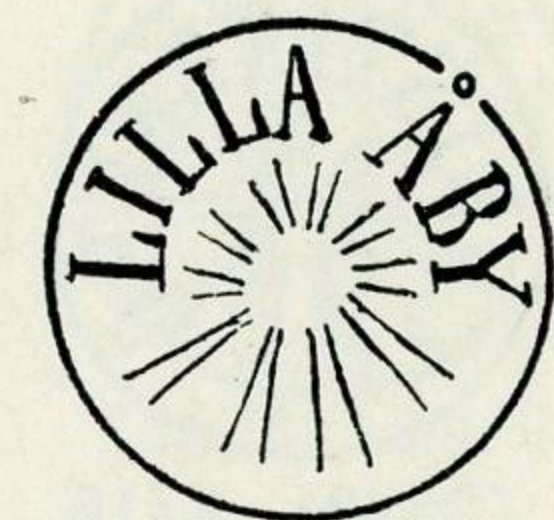
(1/5) 3/5

(8/5) 8/5

(8/6) 11/6

(23/6) 27/6

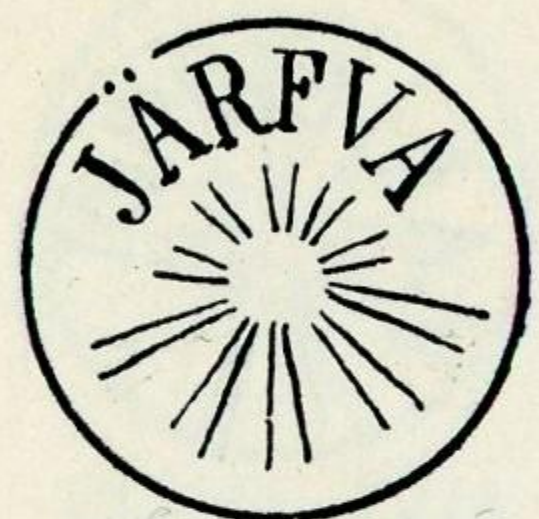
(23/6) 27/6

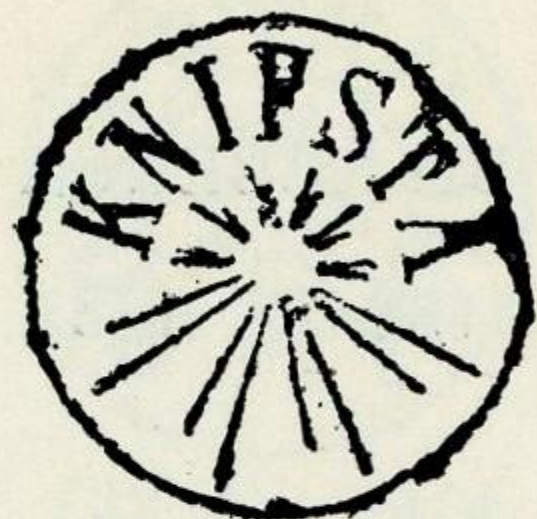
(23/6) 27/6

(12/9) 12/9

(12/9) 12/9

(12/9) 12/9

(12/9) 12/9

(12/9) 12/9

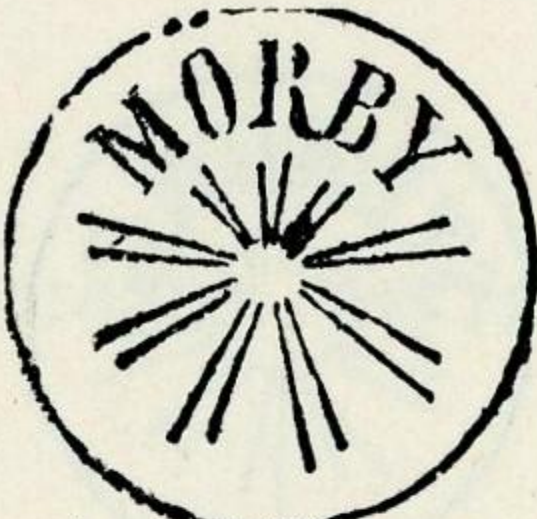
(12/9) 12/9

(12/9) 12/9

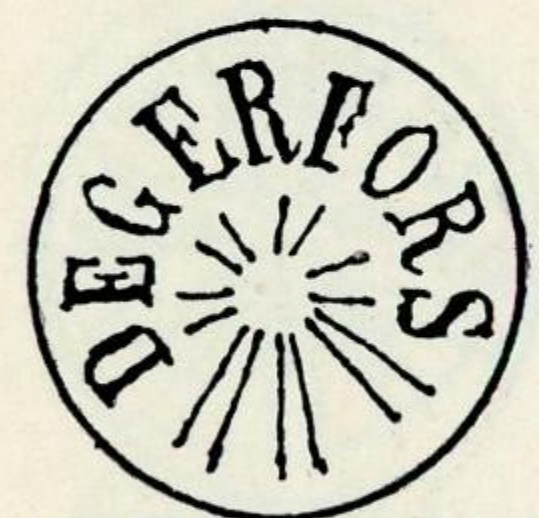
(25/9) 8/10

(1/10) 1/10

BJÖRNEBORG

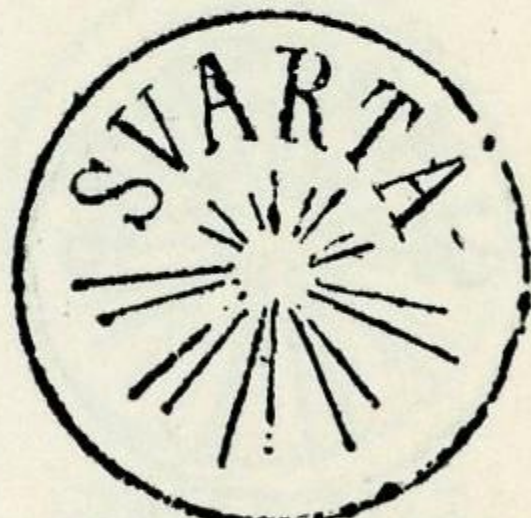
(24/11) 26/11

(24/11) 26/11

HASSELFORS

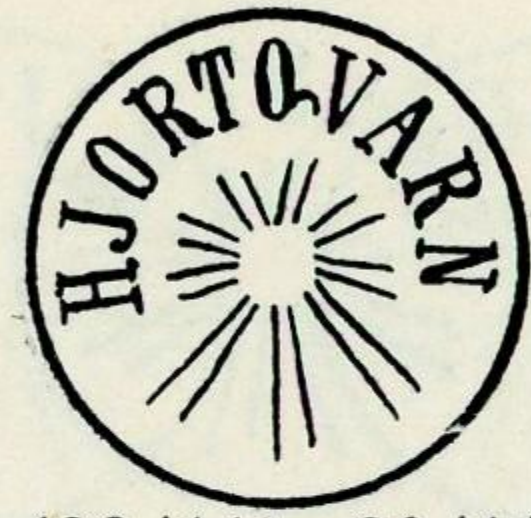
(24/11) 26/11

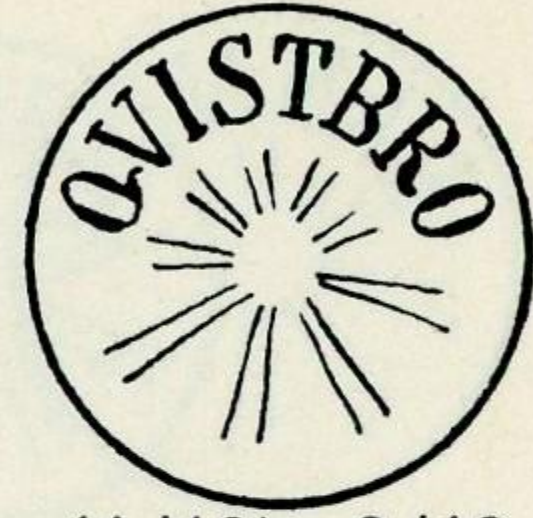
(24/11) 26/11

(27/11) 29/11

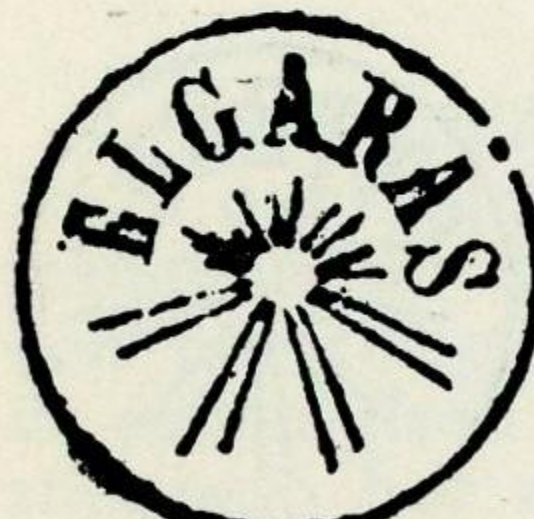

(28/11) 30/11

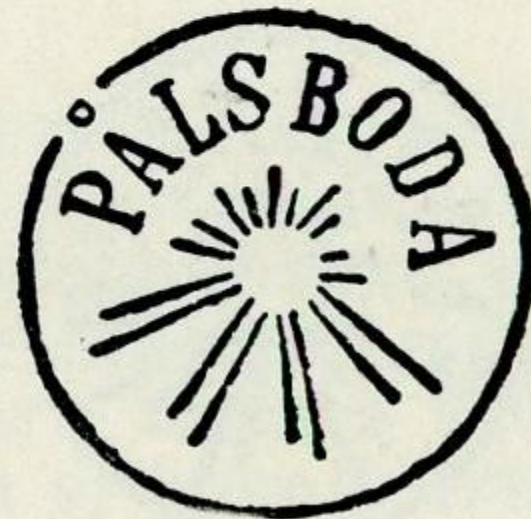

(1/12) 3/12

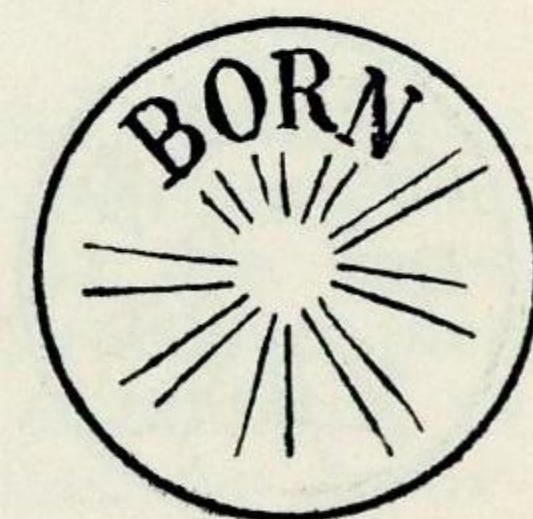
1867 →

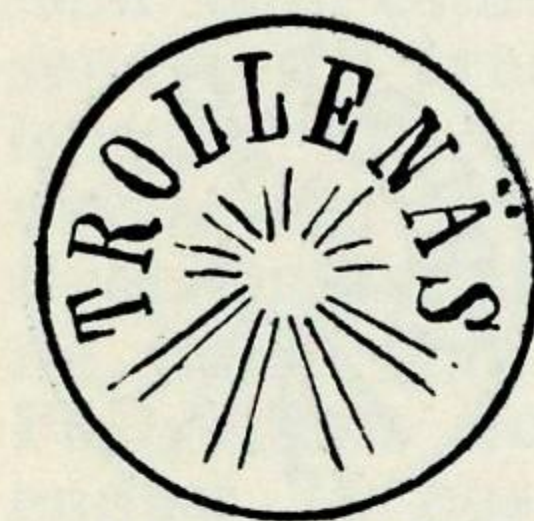
(1/12) 13/12

(1/12) 13/12

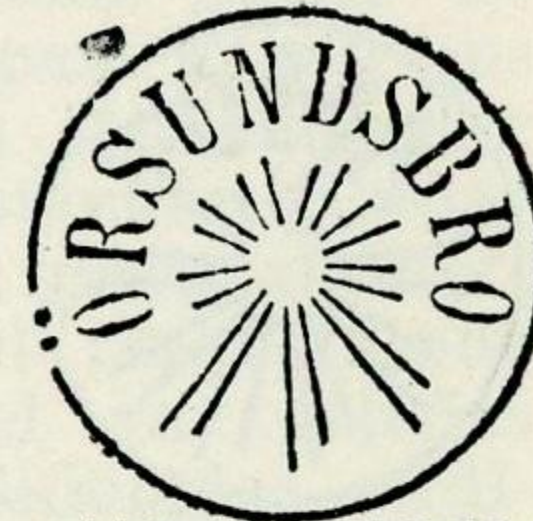
(14/2) 16/2

(15/3) 18/3

RAUS

(15/3) 18/3

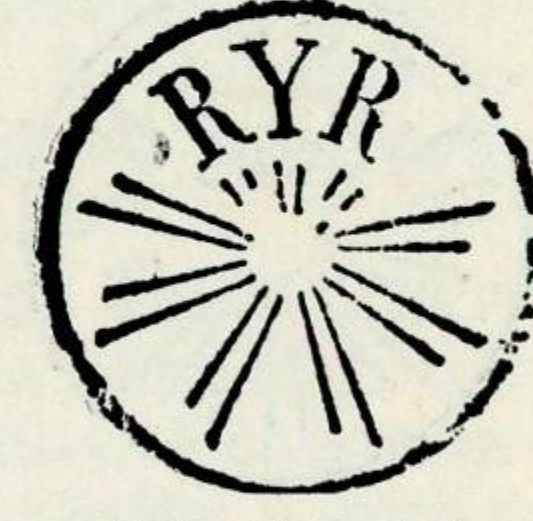
(15/3) 29/3

(23/5) 1/6

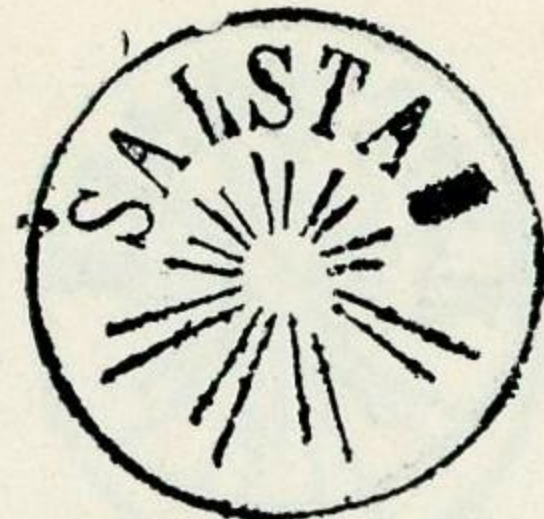
(23/5) 1/6

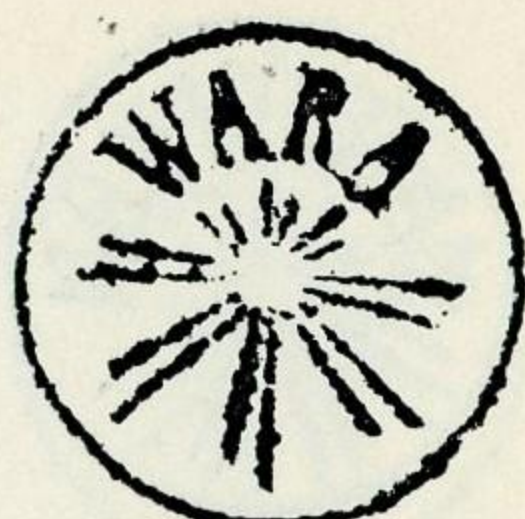
(23/5) 1/6

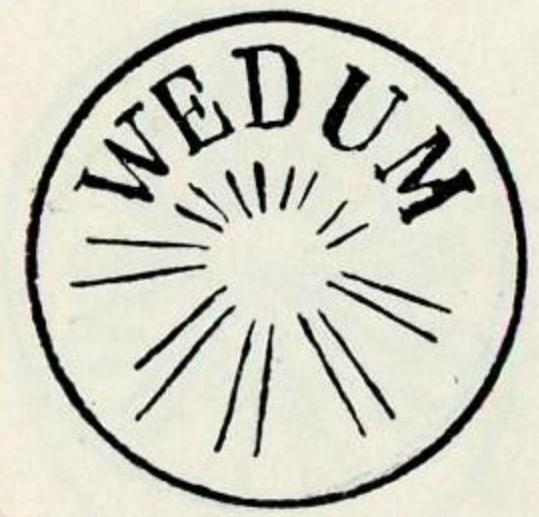
(23/5) 1/6

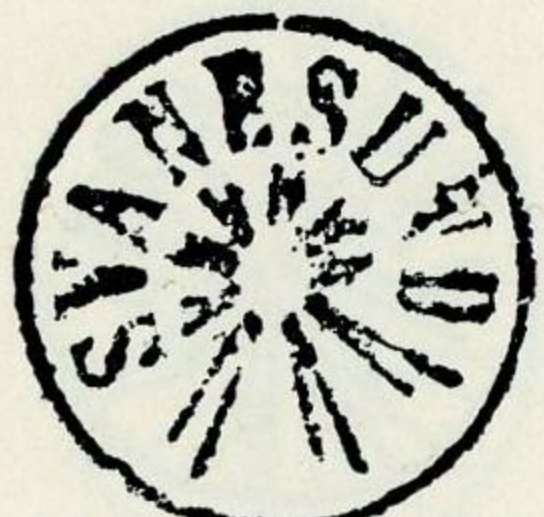
(23/5) 1/6

(23/5) 1/6

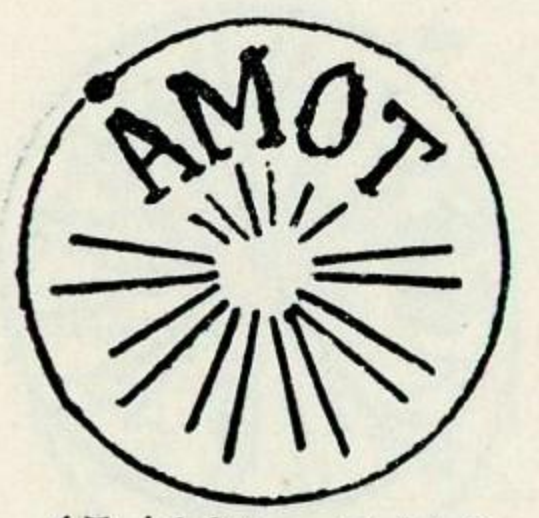
(23/5) 1/6

(6/7) 8/7

(5/10) 7/10

(5/10) 7/10

(5/10) 6/10

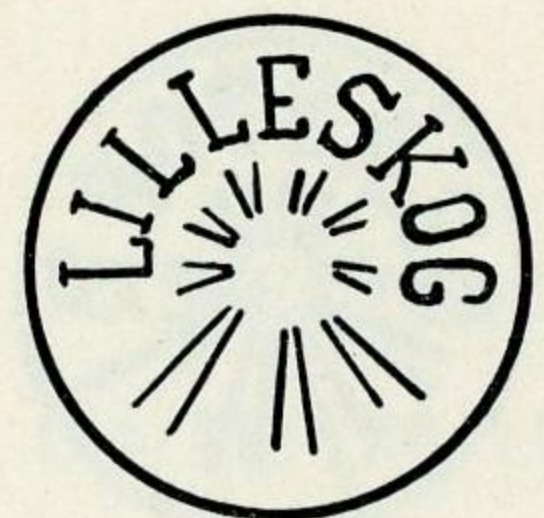

(3/12) 9/12

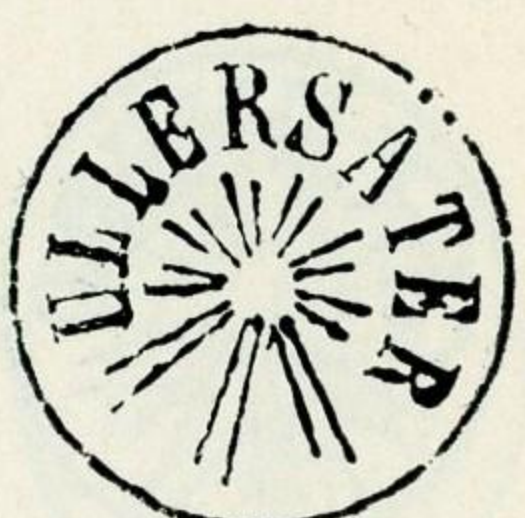
1868 →

(17/2) 18/2

(19/2) 20/2

(25/6) 26/6

?

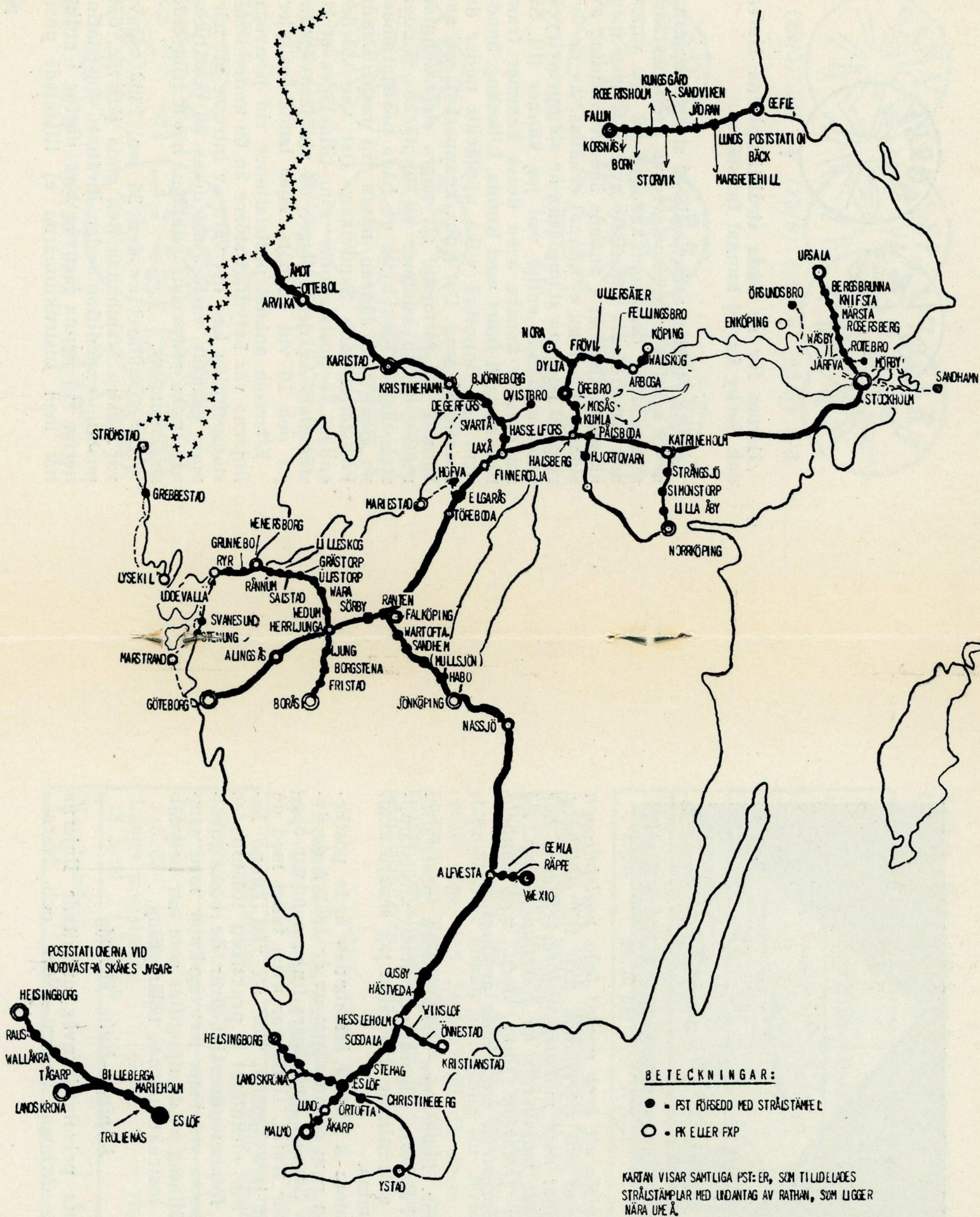
?

Datum för de båda strålstämplarna Hofva och Sörby har ej kunnat fastställas.

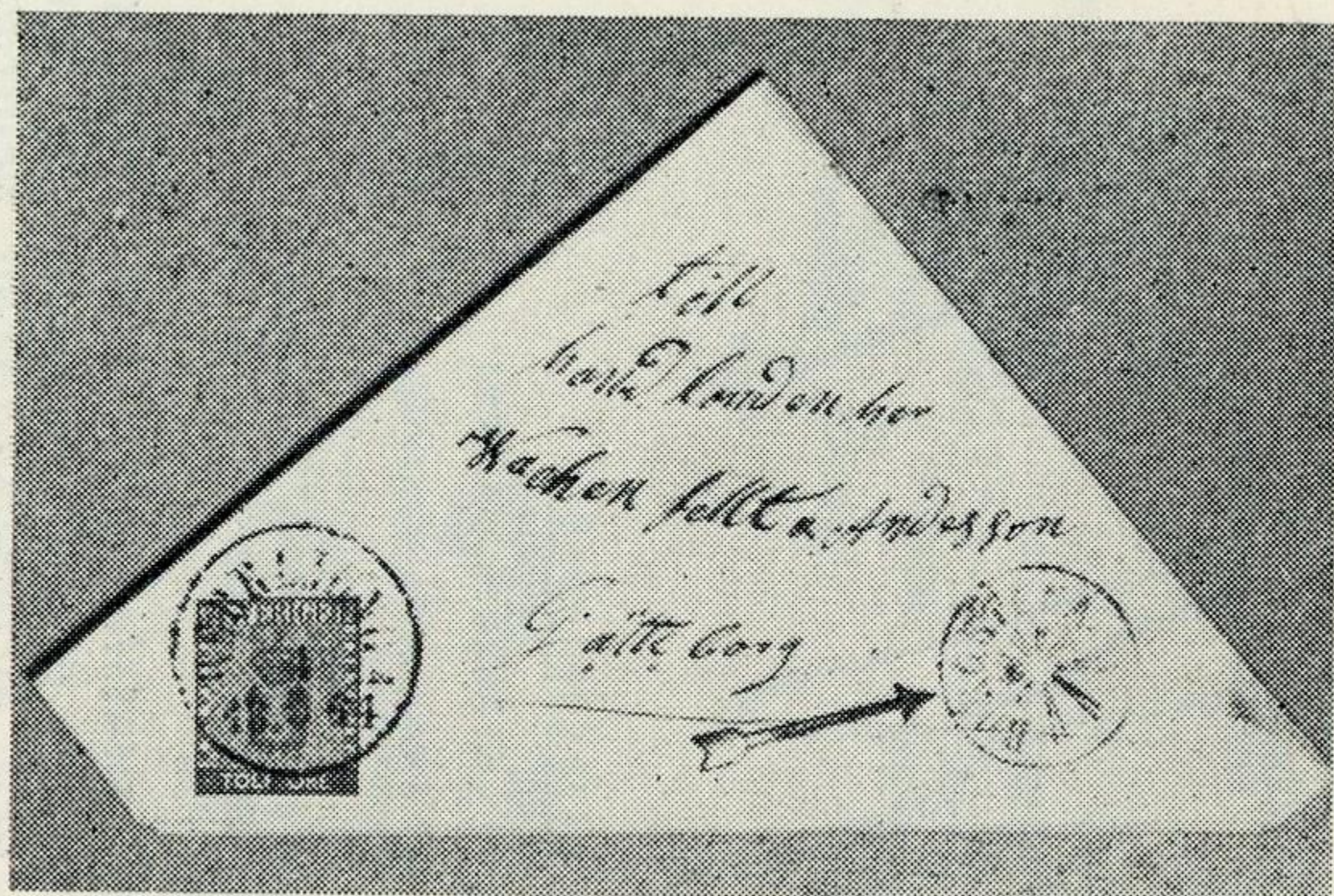
Av de i tablån redovisade 80 strålstämplarna är 70 avbildade. Stämpelavtryck av Önnestadsstämpeln är dessutom känd på 12 öre vapen och har tidigare innehafts av författaren men är sedan flera år i annans ägo. Avbildning av stämpeln har nu ej kunnat erhållas. Av de övriga 10 angivna stämplarna är stämpelavtryck ännu ej kända enligt vad jag känner till. Så småningom kanske även dessa kommer fram liksom varit fallet med Kumla, Lilleskog, Sandhem och Önnestad vilka upptäckts under de senaste 10 åren. Det finns knappast någon anledning att förmoda, att några strålstämplare utöver de 80 kommer att upptäckas. Under strålstämpeltiden bytte de båda poststationerna Bäck och Jädran namn till resp. Lunds Poststation och Sandviken. Det var således endast 78 poststationer som tilldelades strålstämplare. Av dessa ligger 68 vid järnvägslinjer och 10 vid ångbåts- eller landsvägslinjer.

Eftersom antalet poststationer vid järnvägslinjerna var betydligt större än 69 under strålstämpeltiden kan det vara av intresse att närmare granska varför just dessa 69 poststationer, vilka redovisats i tablån, blivit tilldelade strålstämplare.

När cirkuläret av den 26 jan. 1863 utgavs var Västra Stambanan den enda järnväg, där postkupéexpedition redan inrättats. Poststationerna vid denna järnväg blev därför i enlighet med instruktionerna ej tilldelade post-

Av ovanstående karta framgår att det övervägande antalet poststationer som tilldelades strålstämplor ligger vid järnvägslinjer. Ett mindre antal utgöres av poststationer vid landsvägs- och sjöpostlinjer. På kartan är dessa linjer prickade och järnvägslinjerna heldragna.

Ovan visas ett brev avsänt från poststationen Borgstena via Herrljunga pxp till Göteborg. I enlighet med makuleringsföreskrifterna har frimärket makulerats av Herrljunga pxp. På brevets framsida finns även strålstämpeln Borgstena angivande avgångsorten.

stämplor. Sedermera erhöll dock poststationerna Pålsboda, Elgarås och Sörby strålstämplor av anledningar, till vilka jag senare skall återkomma.

Förutom å Västra Stambanan ägde postbefordran rum sedan slutet av år 1862 å de övriga av Statens Järnvägars linjer som var öppnade för trafik. Detta var även fallet med de privata järnvägarna. För att rätt kunna bedöma hur cirkuläret i praktiken tillämpades tjänar följande översikt över de olika strålstämplarna vid resp. järnvägslinjer med sammanställning av de uppgifter som har betydelse för instruktionernas tillämpning.

Köping—Hults järnväg

Denna privata järnväg omfattade linjerna Örebro—Arboga, Örebro—Nora och Nora—

Arboga. Den sistnämnda linjen utsträcktes år 1867 till Köping.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Fellingsbro		Örebro	16. 2. 63
Frövi		”	”
Dylta		”	”
16. 2. 63	12. 3. 63		
Walskog		Arboga	7. 10. 67
7. 10. 67	6. 10. 67		
Ullersäter		Postinsp. å W.S.B.	1. 7. 68
1. 7. 68	26. 6. 68		

Den 1 juli 1863 inrättades en pst i Jerle mellan Nora och Dylta. Denna pst löd från början under Örebro pk men fr. o. m. den 1. 6. 1868 under Nora pk. I Persedelförrådets Räkenskap har jag ej kunnat finna att varken stämpel eller annan utrustning för Jerle levererats före den 14. 10. 1869 då Jerle erhöll namn- och datumstämpel i enlighet med de senare instruktioner som kom att gälla för poststationerna.

Gefle—Dala järnväg

Poststationer inrättades å linjen Gefle—Falun, vilka samtliga erhöll strålstämplor.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Bäck		Gefle	1. 5. 63
1. 5. 63	29. 4. 63		
Lunds poststation		Gefle	15. 5. 66
15. 5. 66	3. 5. 66		
Marghetehill		Gefle	1. 7. 63
1. 7. 63	3. 7. 63		

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Jädran 1. 5. 63	29. 4. 63	Gefle	1. 5. 63
Sandviken 15. 5. 64	29. 11. 66	Gefle	15. 5. 64
Kungsgård Storvik Robertsholm 1. 5. 63	29. 4. 63	Gefle ” ”	1. 5. 63 ” ”
Born 1. 3. 67	16. 2. 67	Falun	1. 3. 67
Korsnäs 1. 5. 63	29. 4. 63	Gefle	1. 5. 63

Postkupéexpedition (G.D.J.) inrättades å denna järnvägslinje först i slutet av år 1869.

Borås järnväg

Poststationer inrättades år 1863 å linjen Borås—Herrljunga, vilka samtliga erhöi strålstämplrar.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Fristad Borgstena Ljung 1. 10. 63	26-30. 9. 63	Borås ” ”	1. 10. 63 ” ”

Herrljunga var pst under tiden 1. 5.—31. 12. 1863 och p xp fr. o. m. 1. 1. 1864. Herrljunga löd emellertid under p k xp å Västra Stambanan och tilldelades därför ingen strålstämpel.

Postkupéexpedition inrättades troligen i slutet av år 1869 å denna järnvägslinje. Den 8 nov. detta år levererades nämligen till Borås pk 4 stämplrar för B. J., Borgstena, Fristad och Ljung. Man bör kunna anta att den förstnäm-

da stämpeln avsåg p k xp för Borås Järnväg. Avtryck av denna stämpel har emellertid hittills ej påträffats före år 1880.

Södra Stambanan

När cirkuläret av den 26 jan. 1863 utkom var Södra Stambanan under byggnad. Järnvägen skulle komma att få sträckningen Malmö—Eslöf—Elmhult—Lamhult—Sandsjö—Jönköping—Mullsjö—Ranten (Falköping). Redan i slutet av år 1862 var postbefordran igång på de färdigbyggda bandelarna Malmö—Elmhult och Ranten—Mullsjö. Den 1 dec. 1863 inrättades p k xp å sträckan Malmö—Elmhult av Södra stambanan. Fr. o. m. den 1 juni 1864 framgick postförande tåg å sträckorna Ranten—Jönköping och Malmö—Elmhult—Lamhult. Postkupéexpeditionen utsträcktes den 1 okt. till Sandsjö och den 1 dec. samma år var hela Södra Stambanan klar för trafik och p k xp kunde framföras på hela linjen Malmö—Ranten. De allra första strålstämplarna som levererades från Persedelförrådet var avsedda för poststationerna vid Södra Stambanan, sträckan Malmö—Elmhult.

Sträckan Malmö—Elmhult:

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Åkarp Eslöf Stehag Sösdala 16. 2. 63	1. 3. 63	Malmö S. St.ban.	5. 2. 63 1. 12. 63
Hästveda Ousby 15. 11. 63	12. 4. 63	Malmö S. St.ban.	16. 2. 63 1. 12. 63
Örtofta 1. 1. 63	12. 4. 63		

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Sträckan Elmhult—Jönköping:			
(Liatorp) (Wislanda) 1. 12. 63	—	S. St.ban.	1. 12. 63
(Moheda) 1. 6. 64	—	S. St.ban.	1. 6. 64
(Lamhult) (Stockaryd) (Säfsjö) 1. 10. 64	—	S. St.ban.	1. 10. 64
(Sandsjö) (Forserum) (Tenhult) 1. 12. 64	—	S. St.ban.	1. 12. 64
Sträckan Jönköping—Ranten:			
Habo 1. 12. 63	18. 11. 63	Jönköping S. St.ban.	1. 12. 63 12. 12. 64
(Mullsjön) 1. 12. 63	—	Jönköping S. St.ban.	1. 12. 63 12. 12. 64
Sandhem Wartofta 16. 2. 63	6. 3. 63	Pxp Mullsjön Jönköping S. St.ban.	16. 2. 63 1. 12. 63 12. 12. 64
Ranten 16. 2. 63	6. 3. 63	Pxp Mullsjön Jönköping Falköping	16. 2. 63 1. 12. 63 1. 2. 64

Att de 7 poststationerna vid sträckan Malmö—Elmhult erhöill strålstämplarna är fullt i enlighet med direktiven. Fr. o. m. den 1 dec. 1863 kom de emellertid att lyda under den nyinrättade pkxp och skulle från denna tidpunkt

ej ha rätt att använda sina stämplarna för makuering av frimärken. Inga uppgifter finnes i Persedelförrådets Räkenskap om att stämplarna returnerades. Det troliga är därför att de behölls tills de ersatts av stämplarna av annan typ. Från Eslöf är känd en stämpel som påminner om strålstämplarna men där strålparen är ersatt av en inre cirkulär ram. Denna stämpel är känd på lösenmärken från 1880-talet och har troligen använts vid pk i Eslöf vid postbehandling av tullpliktiga försändelser. Det är tänkbart att denna stämpel är resultatet av en ändring av den ursprungliga strålstämplarna.

Järnvägsbygget fortskred från båda håll vid S. Stambanan. I början av år 1863 var linjen Ranten—Jönköping klar fram till Mullsjön där pxp hade inrättats den 1. 11. 1862 men fr. o. m. den 1. 12. 1863 nedklassades Mullsjön (enligt poststämplarna) till poststation. Den datumstämpel som användes under pxp-tiden återlämnades enl. Persedelförrådets Räkenskap ej och någon strålstämpel utleverades ej heller under tiden fram till den 12. dec. 1864, då Mullsjön kom att lyda under Södra Stambanans pkxp och således ej längre borde inneha någon stämpel. Huruvida Mullsjön använde sin gamla stämpel under mellantiden saknar jag belägg för. Den senaste avstämpling från Mullsjön jag har är från okt. 1863. Efter strålstämplartiden hette poststationen Mullsjön enligt poststämplarna.

De övriga poststationerna på sträckan Ranten—Jönköping erhöill strålstämplarna i enlighet med instruktionerna. Mot slutet av år 1863 var hela linjen Ranten—Jönköping klar för trafik och fr. o. m. den 1 dec. samma år befordrades posten hela sträckan.

Ungefär samtidigt som sträckan Ranten—Jönköping öppnades för trafik kunde trafiken på bandelen Elmhult—Jönköping taga sin början, dock ej längre än till Wislanda. Alltefter som järnvägsarbetet fortskred inrättades successivt poststationer vid de nya järnvägssta-

tionerna och lydande under Södra Stambanans pkxp. Den 1 dec. 1864 var arbetet med Södra Stambanan fullbordat och pkxp medföljde fr. o. m denna dag hela linjen Malmö—Ranten. Ingen av poststationerna tilldelades därför strålstämpel.

Lamhult och Sandsjö var emellertid 1. 6. — 30. 9. resp. 1. 10.—30. 11. 1864 båda ppx och innehade då namn- och datumstämplar. Dessa återlämnades emellertid till Persedelförrådet när postanstalterna deklasserades till poststationer den 1. 10 resp. 1. 12 i samband med att postbefordringen, som förut skett med postdiligens på landsvägslinje, övertogs av järnvägens postkupéexpedition.

Wexiö—Alfvesta järnväg

Södra Stambanan sammanbands i Alfvesta med linjen Wexiö—Alfvesta. Postbefordran började å denna linje den 4 juli 1865.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Gemla Räfte	3. 7. 65	Wexiö pkxp W.A.J	4. 7. 65 Mars 69

Fr. o. m. mars 1869 inrättades pkxp (W.A.J.) å Wexiö—Alfvesta järnväg.

Linjen Örebro—Halsberg

Den till Statens Järnvägar hörande linjen Örebro—Halsberg som togs i bruk för postbefordran redan i slutet av 1862 sammanband i Halsberg Västra Stambanan med Köping—Hults järnväg.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Kumla Mosås	16. 2. 63 12. 3. 63	Örebro pkxp K.Ö.H.B.	16. 2. 63 15. 5. 68

Pkxp (K.Ö.H.B.) inrättades å linjen Halsberg—Köping den 15 maj 1868.

Östra Stambanan

Den 3 juli 1866 öppnades poststationer vid linjen Katrineholm—Norrköping.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Strängsjö Simonstorp	3. 7. 66 27. 6. 66	Katrineholm Norrköping pkxp Ö.S.B.	3. 7. 66 1. 4. 67 Mars 69
Lilla Åby	3. 7. 66 27. 6. 66	Katrineholm Norrköping pkxp Ö.S.B.	3. 7. 66 1. 12. 66 Mars 69

Fr. o. m. mars 1869 inrättades pkxp (Ö.S.B.) å Östra Stambanan.

Norra Stambanan

Å sträckan Stockholm—Uppsala öppnades poststationer den 20. 9. 1866.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Järfva Rotebro Wäsby Rosersberg Märsta Knifsta Bergsbrunna	20. 9. 66 12. 9. 66	Stockholm	20. 9. 66

Poststationerna vid linjen Stockholm—Uppsala utväxlade post fr. o. m. den 20. 9. 1866 även med poststationen i Mörby. Postbefordran Mörby—Stockholm hade tidigare ägt rum via gästgivaregården i Märsta med diligenslinjen Stockholm—Uppsala.

Nordvästra Stambanan

Från Laxå vid Västra Stambanan utgår mot Charlottenberg vid norska gränsen Nordvästra Stambanan. Postbefordran började äga rum den 1 dec. 1866 å sträckan Laxå—Kristinehamn och den 11/10 1867 å sträckan Arvika—Charlottenberg.

Södra delen:

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Hasselfors Svartå Degerfors Björneborg 1. 12. 66	26. 11. 66	pkxp W.S.B. pkxp N.W.S.B.	1. 12. 66 15. 5. 68
Norra delen:			
Ottebol Åmot 1. 10. 67	7. 10. 67	Arvika	1. 10. 67

Laxå var pst under tiden 1. 3. 1863—30. 11. 1866 men pxp fr. o. m. 1. 12. 1866. Någon pkxp (N.W.S.B.) framgick på nordvästra Stambanan först fr. o. m. den 15 maj 1868. Att de inrättade poststationerna erhöll strålstämplat var därför i överensstämmelse med bestämmelserna. Degerfors blev pxp den 1. 1. 1868 och erhöll sin namn- och datumstämpel samma dag.

Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga Järnväg

Den 11 maj 1867 öppnades järnvägslinjen för postbefordran och poststationer öppnades vid järnvägsstationerna. Från febr. 1869 inrättades pkxp (U.W.H.J.) å järnvägen under vilken samtliga poststationer då kom att lyda.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Wedum 1. 5. 61	1. 6. 67	Skara pkxp W.S.B.	1. 5. 61 1. 6. 67
Wara Grästorp Salstad Rånnum Grunnebo Ryr 1. 6. 67	1. 6. 67	pkxp W.S.B. pkxp U.W.H.J.	1. 6. 67 Febr. 69
Ulfstorp Lilleskog 1. 3. 68	18-20. 2. 68	pkxp W.S.B. pkxp U.W.H.J.	1. 3. 68 Febr. 69

Brevet ovan är ett s. k. fribrev och saknar därför frimärke. Det är avsänt från poststationen Ljung via Herrljunga pxp till Skara och försett med såväl Ljung strålstämpel som Herrljunga datumstämpel.

Helsingborgs och Landskrona järnvägar

Järnvägen omfattar linjerna Eslöf—Landskrona och Eslöf—Helsingborg. Postbefordran började äga rum å den förstnämnda linjen den

1. 8. 1865 och å den sistnämnda på sträckan Billeberga—Helsingborg den 11. 5. 1867.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Trollenäs 1. 4. 67	18. 3. 67	Eslöf pkxp H.E.B.	1. 4. 67 1. 6. 68
Marieholm Billeberga 1. 8. 65	1. 8. 65	Eslöf pkxp H.E.B.	1. 4. 67 1. 6. 68
Tågarp Wallåkra 1. 8. 65	7. 8. 65	Eslöf pkxp H.E.B.	1. 4. 67 1. 6. 68
Raus 1. 4. 67	18. 3. 67	Eslöf pkxp H.E.B.	1. 4. 67 1. 6. 68

Den 1 juni 1868 inrättades fullständig pkxp (H.E.B.) varefter poststationerna kom att lyda under och endast utväxla post direkt med densamma. Undantag medgavs dock för poststation att utväxla post med närmaste postanstalt vid sidopostlinje utgående från poststationen ifråga.

Kristianstad—Hessleholms järnväg

På denna linje, som är ansluten till S. Stambanan i Hessleholm, började postbefordran den 1. 8. 1865.

Poststationer		Lyder under	
Öppnad	Strålstpl	Postanstalt	fr. o. m.
Önnestad Winslöf 1. 8. 65	31. 7. 65	Hessleholm pkxp K.H.J.	1. 8. 65 Febr. 69

Enligt Persedelför rådets Räkenskap levererades en stämpel till Kristianstads pk för pkxp K.H.J. den 8 febr. 1869. Denna stämpel har tidigare förväxlats med K.U.J. och har därför råkat bli utelämnad i stämpelhandboken.

Ystad—Eslöfs järnväg

På denna linje, som är ansluten till Södra Stambanan i Eslöf, började postbefordran den 1 maj 1866 samtidigt som poststationer inrättades vid Köpinge, Tomelilla, Esperöd, Löfvestad, Wollsjö, Askeröd, Löberöd och Hurfva, lydande under pkxp vid Södra Stambanan. Dessutom inrättades en ppx vid Bjersjölagård.

Till skillnad från andra sammanbindningslinjer skulle enligt Postverkets cirkulär av den 19. 4. 1866 postbefordran ske i *postkupé*. Enligt Postverkets åresredogörelse för år 1866 anges att å Södra Stambanan en postexpeditör underställd pkxp hade insatts å linjen Ystad—Eslöf för att medfölja posten. Enligt instruktionerna för poststationer tilldelades ej heller de vid denna järnvägslinje belägna poststationerna strålstämplarna. En ny poststation Christineberg, lydande under pkxp å Södra Stambanan och belägen närmast Eslöf, inrättades den 1. 10. 1866 då samtidigt den särskilda postkupéexpeditionen upphörde, varefter posten befordrades i vanlig postiljonskupé. Christineberg erhöll samtidigt strålstämpel men ej de förut inrättade poststationerna.

De "oregelmässiga" strålstämplarna

Enligt reglementet av den 26. 1. 1863 tilldelades strålstämplarna endast sådana poststationer, som var belägna vid järnvägslinjer å vilka posten befordrades i avstängt rum och åtföljdes av postiljon men ej där postkupéexpedition inrättats.

I den föregående sammanställningen där poststationerna sammanförts till respektive järnvägslinjer är samtliga 67 som redovisats av det ovan angivna slaget. De återstående 13 strålstämplarna har jag kallat "oregelmässiga", eftersom de tilldelats poststationer som enligt reglementet ej skulle vara berättigade härtill.

Av reglementet framgår, att ändamålet med strålstämplarna skulle vara att möjliggöra för poststationerna makulering av frimärken å brev som ej postbehandlats av pk eller ppx.

Enligt instruktion 3 § 9, mom. 1, påpekas, att detta förhållande uppstår vid utväxling av brev mellan poststationer vid samma linje. Samma makuleringsbehov föreligger också för de 13 poststationerna med "oregelmässiga" strålstämplat. Någon kompletterande instruktion som kan tillämpas på dessa poststationer utfärdades dock ej.

Det blev emellertid snart klart för Postverket att en sammanbindning av andra kommunikationslinjer med järnvägarna skulle vara fördelaktig för en snabbare postbefordran. En anhållan i denna riktning hade tydligen gjorts hos K. M:t eftersom Postverket den 6 nov. 1863 erhöll tillstånd att inrätta poststationer vid de allmänna postvägarna och ordna mindre sammanbindningsposter där väglängden var mindre än 8 mil per vecka.

Av de 13 poststationerna med "oregelmässiga" strålstämplat ligger 3 av dem vid Västra Stambanan och de övriga 10 vid landsvägs- eller ångbåtslinjer. De tre poststationerna Sörby, Elgarås och Pålsboda tilldelades strålstämplat efter den 26 jan. 1863, trots att pkxp då redan hade inrättats.

Strålstämpeln Sörby är enligt 1938 års stämpelhandbok känd men har ej kunnat spåras i Persedelförrådets Räkenskap. Det är troligt att Sörby, som ligger ca 1,5 mil från Falköping, haft postförbindelse genom landsvägslinjer med både Ranten och Falköpings pk. Uppgift här om har jag dock inte kunnat finna. Fr. o. m. den 1 febr. 1864 kom Ranten att lyda direkt under Falköpings pk. Det är inte otroligt att Sörby fick sin strålstämpel vid denna tidpunkt för att möjliggöra direkt postutväxling även med Rantens poststation. Poststationen i Sörby öppnades den 1 juli 1862 och löd till att börja med under Falköpings pk men enligt uppgift i en poststationsförteckning från februari 1863 skulle den då ha lydit under pkxp å Västra Stambanan. Enligt Persedelförrådets Räkenskap erhöll Falköping pk den 5 febr.

1864 en stämpel, som möjligen kunde ha varit avsedd för Sörby. Eftersom poststationerna erhöll sina stämplat från den postanstalt under vilken de löd måste uppgiften i poststationsförteckningen vara felaktig eller då ej längre gällande.

Poststationerna Elgarås och Pålsboda öppnades den 16 febr. 1863. De löd båda under Västra Stambanans pkxp och erhöll genom denna den 13 dec. 1866 sina strålstämplat.

En landsvägslinje för postbefordran med sträckningen Töreboda — Hofva — Mariestad öppnades den 1 dec. 1866 och en annan, Mariestad — Hofva — Elgarås den 11 jan. 1867. Det är troligt att beslutet om inrättandet av båda dessa linjer fattades samtidigt. Man kan därför anta, att även Hofva, som ligger ca 5 km norr och Elgarås, fick sin strålstämpel den 1 dec. 1866, från vilken dag Hofva kom att lyda under Töreboda pxp. Hofva är en av de vanligaste kända strålstämplatarna, men jag har inte i Persedelförrådets Räkenskap kunnat finna när den rekvirerats eller levererats.

Av samma skäl som Elgarås och Hofva tilldelades även Pålsboda och Hjortqvarn sina strålstämplat.

Redan den 1 dec. 1863 inrättades en postdilignslinje mellan Örebro och Tjellmo pk, vilken passerade Pålsboda, där poststationen hade rätt att utväxla post med nämnda pk. Den 1 maj 1866 deklasserades Tjellmo till pxp men samma år den 1 dec. öppnades mellan Tjellmo och Pålsboda en ny poststation i Hjortqvarn, ca 2 mil söder om Pålsboda. Hjortqvarn fick rätt till direkt postutväxling med pkxp å Västra Stambanan. För att postutväxling skulle kunna äga rum mellan poststationerna Pålsboda och Hjortqvarn tilldelades båda två strålstämplat, eftersom breven i detta fall ej kom att passera någon fullständig postanstalt. Hjortqvarn erhöll sin strålstämpel den 28 nov. 1866 men öppnades först den 1 dec. samma år.

Beträffande poststationen Ranten bör kanske påpekas, att denna utgjorde knutpunkten mellan Södra och Västra Stambanorna. Den bör dock räknas till Södra Stambanan p. gr. a. att den löd i tur och ordning under Mullsjöns, Jönköpings och Falköpings postanstalter och ej under Västra Stambanans pkxp.

Av de "oregelmässiga" strålstämplarna återstår ytterligare två, som tilldelades poststationer vid landsvägslinje ansluten till järnväg, nämligen Qvistbro och Mörby.

I Qvistbro, beläget 2 mil öster om Svartå, öppnades poststation redan den 1 maj 1861. Den 1 dec. 1866 inrättades en postdilignenslinje Svartå — Qvistbro — Wretstorp, samtidigt som poststation i Svartå vid Nordvästra Stambanan öppnades. Liksom Svartå tilldelades då även Qvistbro strålstämpel för att möjliggöra direkt postutväxling poststationerna emellan. Qvistbro erhöll sin stämpel den 3 dec. 1866.

I Mörby, som ligger ca 1 mil från Järfva (Ulriksdal), hade den 1 maj 1863 inrättats en pst lydande under pk i Stockholm. Postbefordran mellan Stockholm och Mörby skedde via den å dilignenslinjen Stockholm—Uppsala belägna gästgivaregården Märsta och en därifrån till Mörby gående postlinje. I och med att sträckan Stockholm—Uppsala på Norra Stambanan blev klar för trafik, öppnades den 20 sept. 1866 poststationer vid denna järnvägslinje. Dessa fick rätt att utväxla post inbördes och även med Mörby, och samtliga, även Mörby, tilldelades strålstämplarna.

Av de "oregelmässiga" strålstämplarna, som jag hittills inte berört, återstår 6, vilka alla använts av poststationer vid ångbåtslinjer eller lastageplatser, nämligen Sandhamn, Stenung, Svanesund, Grebbestad, Rathan och Örsundsbro.

Skälet till att man kom att tilldela dessa postanstalter stämplarna har sin grund i att allmänheten vid postbefordran med ångbåt antingen kunde nedlägga sina brev, frankerade eller ofrankerade, i en på båten förvarad brev-

låda eller också lämna breven ofrankerade till fartygsbefälhavaren. I första fallet fick adressaten betala portot, om breven var ofrankerade, i andra fallet erlades portoavgiften till befälhavaren av avsändaren. Före år 1870, Dalslands kanal undantagen, existerade inga ångbåtesexpeditioner, och följaktligen kunde någon postbehandling ej ske å fartyget. Om breven därför var adresserade till någon poststation vid sjöpostlinjen eller vid en landspostlinje i anslutning till denna plats måste poststationen vid sjöpostlinjen förses med strålstämpel för att makulera frimärkena å de brev som ankom och ej förut kunnat postbehandlas vid pxp eller pk. Till karaktären lika var Sandhamn, Örsundsbro och Rathan. Samtliga utgjorde ändpunkten av en sjöpostlinje.

Mellan Stockholm och Sandhamn inrättades den 16 maj 1866 en sjöpostlinje, och samtidigt öppnades en pst i Sandhamn. Redan den 8 maj levererades strålstämpeln för Sandhamn.

Örsundsbro var en viktig lastageplats vid Mälaren dit gods sändes från Enköping, Ekolsund och Sigtuna för vidare befordran med båt till Stockholm. I Örsundsbro inrättades en pst den 1 april 1867. Strålstämpel levererades från Persedelförrådet redan den 15 mars via Uppsala pk under vilket poststationen löd. Örsundsbro ägde rätt att utväxla post direkt även med Enköping och Ekolsund. Fr. o. m. den 1 dec. 1867 var en sjöpostlinje inrättad mellan Uppsala och Ekolsund över Örsundsbro. Sjöpostlinjen till Stockholm gick över Sigtuna. Rathan är den nordligaste poststation som erhållit strålstämpel. Poststationen inrättades den 15 juli 1865 samtidigt som pst inrättades i Dalkarlså. Båda poststationerna löd under pk i Umeå och ägde båda rätt att utväxla post sinsemellan och *direkt* även med pxp i Änåset. Rathan, som erhöll sin strålstämpel den 13 juli, var lastageplats för gods som transporterades med båt till och från Stockholm och mellanliggande hamnar. En ny postlinje inrättades mellan Rathan och Dalkarlså den 17 juli

Ovan avbildade brev är avsänt med båt från Stockholm via lastageplatsen Rathan till Dahlkarlså. Frimärkena å brevet har vid ankomsten till Rathan makulerats med denna poststations strålstämpel. Frimärken i par med strålstämpel är mycket sällsynt.

och utgjorde en sammanbindningslinje mellan Rathan och postlinjen Härnösand—Haparanda.

De återstående 3 "oregelmässiga" strålstämpelarna Grebbestad, Stenung och Svanesund, tilldelades poststationer vid ångbåtslinjer, där dessa anslötos till landsvägslinjer. Samtliga poststationerna är belägna i Bohuslän.

Poststationen i Grebbestad öppnades redan den 1 aug. 1862 och löd under pk i Strömstad och hade regelbunden postförbindelse med Hede pst, belägen cirka $\frac{1}{2}$ mil öster om Grebbestad. Grebbestad ägde även rätt att utväxla post direkt med Fjällbacka och Uddevalla. Grebbestad, som utgjorde en mellanstation på sträckan Strömstad—Lysekil på sjöpostlinjen Strömstad—Lysekil—Marstrand—Göteborg, erhöll under sommaren 1866 rätt att utväxla post även med Göteborg, Marstrand och Lysekil, under den tid då ångbåtsfart upprätthölls å linjen Strömstad—Göteborg. Inte förrän den 9 dec. 1867 tilldelades Grebbestad strålstämpel.

Poststationen i Stenung öppnades den 15 juni 1866, lydande under pk i Göteborg och

med rätt att utväxla post även med pk i Uddevalla och fr. o. m. sommaren 1867 även med pk i Marstrand. Stenung som tilldelades strålstämpel den 11 juni samma år är belägen å sträckan Uddevalla—Marstrand.

Å samma sträcka inrättades en pst även i Svanesund på Orust den 15 juli 1867, vilken tilldelades strålstämpel den 8 juli samma år. Svanesund löd under pk å Uddevalla och erhöll rätt att utväxla post även med Marstrand och Orust. Poststationerna Grebbestad, Stenung och Svanesund var endast öppna under sommarmånaderna juni—augusti.

Härmed är den detaljerade redogörelsen slut för de 78 poststationer som tilldelades strålstämplarna.

Hur följdes instruktionerna för strålstämplarnas användande?

I den i cirkuläret medföljande instruktionen av den 26 jan. 1863 föreskrives att de stämplarna som tilldelades poststationer skulle användas för makulering av frimärken å brev som ankommo till poststationen och ej blivit av pk eller ppx postbehandlade. Av de brev med strålstämplarna som finnas bevarade framgår dock att strålstämpel även anbringades av avgångspoststationer vid sidan av frimärket, vilket sedan makulerats av pk eller ppx. Ett brev som utväxlades mellan två poststationer, utrustade med strålstämplarna och belägna vid samma postlinje, skulle därför kunna utvisa båda poststationernas stämplarna, med ankomststationens stämpel på frimärket och avgångsstationens, placerat vid sidan av detta. Axel Wigforss uttryckte i sin artikel om strålstämplarna den fromma önskningsen att få se ett sådant brev men fick aldrig tillfälle därtill, och detta har inte heller jag hittills haft tillfälle att göra. Med hänsyn til den obetydliga brevväxlingen för 100 år sedan mellan små och relativt närbelägna orter är det små utsikter att sådana brev är bevarade.

Det är troligt att strålstämplarna även åsat-

tes omslagen kring de brevbuntar som skulle fortskaffas till de olika postanstalterna vid samma linje för att markera avgångsorten. Denna funktion för strålstämplarna anges i SFF:s stämpelhandbok från 1952, men något belägg härför har jag ej kunnat finna och saknar dessutom postal betydelse.

Brev som postbehandlats först vid ankomststationen har i allmänhet två likadana strålstämplor, en på frimärket och en vid sidan av detsamma. Detta makuleringssätt var mycket vanligt vid de fullständiga postanstalterna för makulering av avgående brev.

I Postens cirkulär nr 16 av den 24 nov. 1863 påpekas att post mellan poststationer å linjen Stockholm—Hallsberg—Örebro och Örebro—Hallsberg—Göteborg skall makuleras av postiljonen å postkupén till vilken den inlämnas. Detta innebär inget nytt men bör dock för fullständighetens skull redovisas.

Enligt ett av Postens cirkulär år 1864 tilläts med anledning av de blandade tågens införande å Västra Stambanan Stockholm—Hallsberg—Göteborg och sammanbindningsbanan Hallsberg—Örebro att direkt postutväxling skulle få äga rum även mellan följande poststationer å dessa järnvägar, nämligen Liljeholmen, Hudinge, Tumba, Jerna, Mölnbo, Björnlunda, Stjernhof, Flen, Walla, Kilsmo, Pålsboda, Kumla, Mosås, Laxå, Elgarås, Wäring, Stenstorp, Falköping—Ranten, Sörby, Foglavik, Lagmansholm, Floda, Lerum, Jonsered och Partilled. Breven som befordrades med de blandade tågen å Västra Stambanan postbehandlades av den medföljande postkupéexpeditionen som inrättades under år 1864, varför ovan nämnda poststationer ej tilldelades strålstämplor. Några av dem erhöll dock strålstämplor i andra sammanhang, vilket förut belysts.

Några nya instruktioner eller postala handlingar efter år 1864 som berör strålstämplarna har jag först kunnat finna i slutet av år 1868. Postens cirkulär av den 11 maj 1868 angående makulering av frimärken bör dock först näm-

nas. I detta föreskrives "att vid fall att å postanstalt inkomna frimärke bref ej hinna på karta och protokoll upptagas, utan för vidare befordran lösa med posterna expedieras, de brefven åsatta frimärkena icke må af samma postanstalt makuleras, då detta bör ega rum vid den postanstalt, der brefven redovisas, hvaremot något hinder ej möter att, om så medhinnes, brefven å första inlemningsstället särskildt datumstämplas, dels ock att bref, hvilka, stämplade för den dag de till postanstalt inkommit, icke kunna expedieras förrän ett dygn tilländagått efter inlämningen, böra vid expeditionen däraf förses med ny stämpel-datum för dagen."

Tiden för utbyte av strålstämplarna mot datumstämplor av samma typ, som användes vid de fullständiga postanstalterna skulle snart vara inne.

Den 22 dec. 1868 föreskriver K. G. Pst:en i cirkulär nr 27 på förekommen anledning "att vid direkt försändning äfven från poststation af post uti slutet paket, vare sig att posten är ställd till fullständig postanstalt eller till annan poststation, med vilken direkt postutväxling kan ega rum, skola de ett bref åsatta frimärken alltid makuleras å *avgångsorten* samt att å järnvägar der postbefordringen verkställes i s. k. postiljonskupé de bref, som från breflådorna vid stationerna under vägen af honom på vanligt sätt afstämplas och brefvens frimärken makuleras.

Genom hvad som nu är förordnad göres emellertid icke någon ändring i hvad förut finnes föreskrifvet i afseende å den ort med fullständig postanstalt, hvarest de från poststationerna expedierade brev skola tagas till uppbörd och redovisning.

Makuleringsstämplor såväl för alla sådana poststationer, hvilka icke redan blifvit med dylika stämplor försedda, som även för de järnvägspostiljoner, som kunna vara deraf i behov, ega vederbörande postförvaltare, hvarunder dessa poststationer äro lydande att från

allmänna postpersedelsförrådet efter requisition erhålla.”

I detta cirkulär bestämdes således, att samtliga poststationer skulle ha makuleringsstämpel och att de skulle användas för makulering av frimärken på avgående post. Att de med strålstämplarna försedda poststationerna skulle tilldelas nya stämplarna antydes ej i cirkuläret och ej heller att i. o. m. detta cirkulärs utsändande även poststationerna skulle tilldelas datumstämpel av samma typ, som användes vid

Efter den 22 dec. 1868 fick strålstämplarna en ny funktion, de fick äntligen tjänstgöra för makulering av avgående brev i likhet med de stämplarna som användes av de fullständiga postanstalterna.

Det gick emellertid trögt med rekvisitionerna av stämplarna för poststationerna och först i febr. 1869 inkom de första rekvisitionerna. K. G. Pst:en utsände därför ett nytt cirkulär den 20 sept. 1869, vari cirkuläret av den 22 dec. 1868 återopades. I det nya cirkuläret inskräpdes ”vikten och angelägenheten däraf att å postförsändelser i allmänhet finnas uppgifter om utsprungliga afgangspostanstalten och tiden för deras expedierande därifrån”. Vidare förordnas, ”att *alla* de från en poststation afgående försändelser, således bland andra äfven fribref och obetalade bref till utrikes orter, skola förses med poststationens stämpel för afsändningsdagen. Denna föreskrift tillämpas genast af alla de poststationer hvilka redan erhållit de härför erforderliga datumstämpel men öfrige poststationer i den mån dylika stämplarna genom vederbörande fullständiga postanstalter komma dem från Allmänna Persedelförrådet tillhanda.

I sammanhang härmed fästes på förekommen anledning vederbörande postförvaltares uppmärksamhet därå, att fribref, som af dem aflåtas, böra med postanstaltens tjänstesigill förseglas”.

Detta cirkulär beseglade definitivt strålstämplarnas öde och rekvisitioner av datum-

stämpel för utbyte av strålstämplarna började insändas redan i oktober 1869. För poststationer som hittills helt saknat stämplarna inkom nu rekvisitioner i rask följd.

Postinspektören å Västra Stambanan, P. Ch. Bergman avsånde den 27 maj 1869 en PM till K. G. Pst:en, vari gjordes vissa förslag och

Poststation Namn	Strålstämpel		Dat.stpl lev.
	lev.	return.	
Bergsbrunna	12. 9. 66		
Billeberga	1. 8. 65		
Björneborg	26. 11. 66		
Borgstena	28. 9. 63	10. 11. 69	6. 11. 69
Born	16. 2. 67	9. 11. 69	6. 11. 69
Bäck	29. 4. 63		—
Christineberg	8. 10. 66		
Degerfors	26. 11. 66		
Dylta	12. 3. 63	25. 3. 69	
Elgarås	13. 12. 66		
Eslöf	1. 3. 63		
Fellingsbro	12. 3. 63	*)	
Fristad	26. 9. 63	10. 11. 69	6. 11. 69
Frövi	12. 3. 63	25. 3. 69	
Gemla	3. 7. 65	27. 11. 69	23. 11. 69
Grebbestad	9. 12. 67	24. 10. 69	12. 10. 69
Grunnebo	1. 6. 67		
Grästorp	1. 6. 67		
Habo	18. 11. 63		
Hasselfors	26. 11. 66		
Hjortqvarn	30. 11. 66	15. 12. 69	17. 11. 69
Hofva	?	23. 11. 69	17. 11. 69
Hästveda	12. 4. 63		
Jädran	29. 4. 63	5. 12. 66	—
Järfva	12. 9. 66		
Knifsta	12. 9. 66		
Korsnäs	29. 4. 63	4. 12. 69	24. 11. 69
Kumla	12. 3. 63	25. 3. 69	
Kungsgård	29. 4. 63	4. 12. 69	24. 11. 69
Lilla Åby	27. 6. 66	23. 11. 69	17. 11. 69
Lilleskog	20. 2. 68		
Ljung	30. 9. 63	10. 11. 69	6. 11. 69

*) Efter 14. 10. 69

Poststation Namn	Strålstämpel		Dat.stpl lev.
	lev.	return.	
Lunds poststation	3. 5. 66	4. 12. 69	24. 11. 69
Margretehill	3. 7. 63	4. 12. 69	24. 11. 69
Marieholm	1. 8. 65		
Mosås	12. 3. 63	25. 3. 69	
Märsta	12. 9. 66		
Mörby	1. 10. 66	1. 12. 69	20. 11. 69
Ottebol	7. 10. 67	6. 11. 69	3. 11. 69
Ousby	12. 4. 63		
Pålsboda	13. 12. 66		
Qvistbro	3. 12. 66	1. 12. 69	25. 11. 69
Ranten	6. 3. 63		
Rathan	13. 7. 65	14. 12. 69	24. 10. 69
Raus	18. 3. 67		
Robertsholm	29. 4. 63	4. 12. 69	24. 11. 69
Rosersberg	12. 9. 66		
Rotebro	12. 9. 66		
Ryr	1. 6. 67		
Rånnum	1. 6. 67		
Räppe	3. 7. 65	27. 11. 69	23. 11. 69
Salstad	1. 6. 67		
Sandhamn	8. 5. 66	8. 11. 69	20. 11. 69
Sandhem	6. 3. 63		
Sandviken	29. 11. 66	4. 12. 69	24. 11. 69
Simonstorp	27. 6. 66	23. 11. 69	17. 11. 69
Stehag	1. 3. 63		
Stenung	11. 6. 66	17. 11. 69	1. 11. 69
Storvik	29. 4. 63	4. 12. 69	24. 11. 69
Strångsjö	27. 6. 66	23. 11. 69	17. 11. 69
Svanesund	8. 7. 67	26. 9. 70	18. 11. 69
Svartå	26. 11. 66		
Sörby	?		
Sösdala	1. 3. 63		
Trollenäs	18. 3. 67		
Tågarp	7. 8. 65		
Ulfstorp	18. 2. 68		
Ullersäter	26. 6. 68		
Wallåkra	7. 8. 65		
Walskog	6. 10. 67		
Wara	1. 6. 67		
Wartofta	6. 3. 63		

Poststation Namn	Strålstämpel		Dat.stpl lev.
	lev.	return.	
Wedum	1. 6. 67		
Winslöf	31. 7. 65	20. 11. 69	20. 11. 69
Wäsby	12. 9. 66		
Åkarp	1. 3. 63		
Åmot	7. 10. 67	6. 11. 69	3. 11. 69
Önnestad	31. 7. 65	20. 11. 69	20. 11. 69
Örsundsbro	29. 3. 67	18. 12. 69	17. 11. 69
Örtofta	12. 4. 63		

framfördes synpunkter på makuleringen av brev från poststationerna. I denna PM hemställdes vördsamt att en förändring eller tillägg av cirkuläret av den 22 dec. 1868 skulle göras så "att frimärken å bref, som afsändes från en poststation, eller från s. k. postiljonskupé öfverlemnas till en annan postanstalt för att derifrån adressaterna omedelbart tillställas, böra makuleras å afgångsorten, hvaremot å alla de bref, som vidare skola till en tredje postanstalt befordras, frimärken ej böra åsättas någon makuleringsstämpel förrän vid den postanstalt i hvilkens räkenskaper de inflyta." Denna modifiering av cirkulärets bestämmelser motiverades med diverse spekulationer över risken för försvinnning och fel i Postverkets statistiska uppgifter.

Av cirkuläret av den 20 sept. 1868 framgår att Bergmans förslag ej influerade på bestämmelserna i cirkuläret. Bergmans PM ingår i Generaldirektör Roos' privata arkiv som nu är införlivat med K. G. Pst:ens arkiv.

I ovanst. tabell över strålstämplarna ordnade i bokstavsordning anges tidpunkterna för när strålstämplarna levererades och återsändes samt när datumstämpel levererades från Allmänna Persedelförrådet. Tyvärr saknas ett stort antal uppgifter i tabellen p. gr. a. bristfälligheter i Persedelförrådets Räkenskap. En stor del strålstämplarna returnerades exempelvis

i klump via pkxp vid Västra och Södra Stambanorna utan angivande av från vilka poststationer stämplarna insänts.

Genom sitt särpräglade utseende har strålstämplarna i flera årtionden fångat filatelisternas intresse och ingått som uppskattad kuriosita i många sverigesamlingar. För stämpelsamlarna har strålstämplarna alltid utgjort en av de mest intressanta svenska stämpeltyperna. Genom att strålstämplarna var i bruk endast under åren 1863—69 förekommer de således endast på vapenmärken med öresvalör och i sällsynta fall även på lejonmärkena. Den övervägande delen av de strålstämplarna som finnas bevarade förekommer naturligtvis på 12-öres valören som motsvarade portot för brev med enkel vikt men förekomsten även på detta märke är mycket begränsad.

Endast några få av de olika strålstämplarna är någorlunda lättöverkomliga, det stora flertalet förekommer ytterst sparsamt och av ett 20-tal är stämpelavtryck på frimärken ännu okända. Detta gör att strålstämplarna tyvärr inte kan bli föremål för ett mera allmänt samlande, vilket denna stämpeltyp hade varit värd genom sin synnerligen intressanta historia. Strålstämplarna på hela brev är av ovan anförda skäl ytterst sällsynta och de som ännu är bevarade torde i antal säkert understiga 100-talet.

De källor som anlitats är följande:

- K. G. Pst:s registratur
- K. G. Pst:s protokoll
- Allm. Persedelförrådets Räkenskap
- K. G. Pst:s cirkulär
- K. G. Pst:s årsredogörelser
- Rooska arkivet
- Sveriges fasta postanstalter genom tiderna
av 1:e aktuarie Yngve Nylander
- SFF:s stämpelhandbok 1952
- Axel Wigforss' artikel i SFT år 1945,
"Om strålstämplarna och deras natur"

Pris 3:— kr.